

”Onko tämä kaikki sitten sen oppivelvollisuuden syytä?”

Opettajien kokemuksia oppivelvollisuusiän laajenemisesta ja opintoihin kiinnittymisestä
ammattillisessa oppilaitoksessa

Erityispedagogiikan
pro gradu -tutkielma

Laatija:
Johanna Koskinen

14.4.2025
Turku

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin
OriginalityCheck -järjestelmällä.

Pro gradu -tutkielma

Tutkinto-ohjelma: Erityispedagogiikka

Tekijä: Johanna Koskinen

Otsikko: ”Onko tämä kaikki sitten sen oppivelvollisuuden syytä?": Opettajien kokemuksia oppivelvollisuuden laajenemisesta ja opintoihin kiinnittymisestä ammatillisessa oppilaitoksessa

Ohjaaja: Dosentti Anna-Maija Niemi

Sivumäärä: 45 + 12 sivua

Päivämäärä: 14.4.2025

Tiivistelmä

Uuden oppivelvollisuuslain astuttua voimaan syksyllä 2021 nuorten on peruskoulun jälkeen jatkettava opintojaan toisen asteen koulutukseen tai siihen valmistavaan koulutukseen. Oppivelvollisuuslain laajentamisella haluttiin taata, että jokainen nuori suorittaa toisen asteen tutkinnon.

Tämän tutkielman tavoitteena oli selvittää ammatillisen oppilaitoksen opettajien kokemuksia oppivelvollisuuden laajenemisesta sekä opiskelijoiden opintoihin kiinnittymisestä oppivelvollisuuden jälkeen. Tutkielma toteutettiin laadullisin menetelmin. Tutkielmaa varten haastateltiin kuutta (6) ammatillisen oppilaitoksen opettajaa, jotka kaikki olivat työskennelleet ammatillisessa oppilaitoksessa ennen ja jälkeen oppivelvollisuuslain muutoksen 2021. Haastatteluaineisto analysoitiin sisällönanalyysin avulla.

Tutkielman tuloksina todetaan, että opettajat kokivat oppivelvollisuuden muuttaneen heidän työtään ja opettajien työmäärän kasvaneen. Osittain työmäärän kasvu johtui oppivelvollisuudesta, eli oppilaiden koulunkäynnin seurannasta ja materiaalihankinnoista. Työmäärän kasvaessa myös opettajien työn kuormittavuus oli noussut. Opettajat kokivat myös opiskelijoiden osaamistason laskeneen ja erityisopetuksen määrän nousseen. Oppivelvollisuuden ei koettu merkittävässä määrin vaikuttaneen opiskelijoiden opintoihin kiinnittymiseen. Opettajat kokivat oppivelvollisuuden tuoneen kouluun enemmän yhteisöllisyyden tunnetta.

Avainsanat: oppivelvollisuus, opintoihin kiinnittyminen, ammatillinen koulutus, opettajien kokemukset

Sisällysluettelo

1	Johdanto	5
2	Oppivelvollisuus	7
2.1	Oppivelvollisuuden pidentämisen taustat	7
2.2	Oppivelvollisuus ennen lakimuutosta	8
2.3	Oppivelvollisten sijoittuminen jatkokoulutukseen	9
3	Opintoihin kiinnittyminen ja koulun keskeyttäminen	12
3.1	Opintoihin kiinnittyminen	12
3.2	Opiskelumotivaatio	13
3.3	Koulun keskeyttäminen ammatillisessa koulutuksessa	14
4	Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset	16
5	Metodologiset lähtökohdat ja menetelmävalinnat	17
5.1	Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi	17
5.2	Tutkielman toteutus ja aineiston esittely	17
6	Analyysi	21
6.1	Analyysin aloittaminen ja aineiston pelkistäminen	21
6.2	Tutkimuskysymys 1: Analyysin kulku	22
6.3	Tutkimuskysymys 2: Analyysin kulku	24
7	Tulokset	27
7.1	Tutkimuskysymys 1	27
7.1.1	Oppivelvollisuuden tuomat muutokset	27
7.1.2	Muutos opetuksessa	30
7.1.3	Eriyisopetuksen lisääntyminen	34
7.1.4	Lisääntynyt alan vaihtaminen ja koulutuksen keskeyttäminen	37
7.1.5	Opettajien tulevaisuususkko	38
7.2	Tutkimuskysymys 2	41
7.2.1	Oppivelvollisuus	41
7.2.2	Muutos opiskelijoissa	43
7.2.3	Koronapandemia ja etäopetus	46
8	Pohdinta	48

8.1	Johtopäätökset	48
8.2	Tutkielman rajoitukset	49
	Lähteet	51
	Liitteet	56
	Liite 1. Tietosuojailmoitus	56
	Liite 2. Haastattelurunko	57

1 Johdanto

Edellisen pääministerin Sanna Marinin hallitusohjelmassa ”osaamisen, sivistyksen ja innovaatioiden Suomi -strategisessa kokonaisuudessa” asetettiin tavoitteeksi, että jokainen peruskoulusta valmistunut nuori suorittaa myös toisen asteen koulutuksen. On katsottu, että nykypäivänä työllistymisen sekä aktiivisen yhteiskuntatoimijuuden vaatimuksena voidaan pitää vähintään toisen asteen tutkintoa. Pelkkä peruskoulun päättötodistus ei enää riitä takaamaan työllistymistä, sillä matalan osaamistason työt ovat vähentyneet ja työelämän vaatimukset puolestaan nousseet. (Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 2019; Hallituksen esitys 2020, 81–82.)

Tämän pro gradu -tutkielman tavoitteena on selvittää ammatillisen oppilaitoksen opetushenkilökunnan kokemuksia oppivelvollisuuden laajentumisesta. Oppivelvollisuuslain voimaan astumisen jälkeen 2021 jokaisen peruskoulun päättävän nuoren on jatkettava toisen asteen koulutukseen, joka tarkoittaa joko ammatillista koulutusta tai lukiokoulutusta. Tutkielmassa keskitytään erityisesti siihen, miten opetushenkilökunta näkee oppivelvollisuuden laajenemisen heidän työssään erityisesti opintoihin kiinnittymisen kannalta. Tutkimus toteutettiin haastattelemalla eri ammatillisten oppilaitosten opettajia.

Laajennetulla oppivelvollisuudella tarkoitetaan vuonna 2021 voimaan astunutta lakimuutosta, jonka mukaan jokaisen nuoren tulee opiskella 18 ikävuoteen saakka tai siihen asti, kunnes on suorittanut toisen asteen koulutusta vastaavan tutkinnon, eli joko ammatillisen koulutuksen tai lukion (Hallituksen esitys 2019, 306). Opintoihini liittyvän harjoittelun aikana olen törmännyt käsityksiin, että näin laajalla koulutusjärjestelmän muutoksella on aikaansaatu myös sellaisia lieveilmiöitä, joihin ei ole osattu varautua. Huomiot ovat liittyneet esimerkiksi opiskelijoiden opiskelumotivaatioon, opintoihin kiinnittymiseen tai koulun työympäristöön. Tutkimuksen tarkoituksena onkin kartoittaa, millaisia kokemuksia opetushenkilökunnalle on aiheesta kertynyt näiden muutaman vuoden aikana, kun uusi oppivelvollisuuslaki on ollut voimassa.

Ammatillisella oppilaitoksella tarkoitetaan ammatillista koulutusta järjestävää oppilaitosta (Opetushallitus 2023). Koulutustasolla tässä tutkimuksessa tarkoitetaan sitä, minkä tasoinen tutkinto yksilöllä on sekä miten se vertautuu koko väestön koulutuksen tasoon. Tässä tutkielmassa merkittäviä tutkintoja ovat peruskoulu, toisen asteen tutkinto sekä korkeakoulututkinto.

Tutkielma on toteutettu laadullisin menetelmin. Aineisto on kerätty haastatteleamalla varsinaissuomalaisen ammatillisen oppilaitoksen opetushenkilökuntaa. Haastatteluissa oltiin kiinnostuneita henkilökunnan näkemyksistä liittyen muutoksiin esimerkiksi koulun arjessa, opettajien työnkuvassa, opiskelijoiden opiskelumotivaatiossa ja opintoihin kiinnittymissä. Tutkielmaa varten on haastateltu kuutta ammatillisen oppilaitoksen opettajaa, sisältäen vastuuopettajia, ammatillisia opettajia sekä erityisopettajia.

2 Oppivelvollisuus

Koulutuspoliittisessa keskustelussa on vakiintunut käsitys, että koulutus takaa yhteiskunnallista kehitystä sekä hyvinvointia (Rinne ja Kivirauma 2003, 7). Käsitystä tukevat tutkimukset, joiden mukaan koulutus on yhteydessä kansalaisten sosioekonomiseen asemaan (Esim. Järvinen ym. 2023, 250; Vanttaja 2000, 40) sekä terveyteen (Kokko 2006). Koulutus on instituutiona mahdollisuuksia avaava sekä sulkeva järjestelmä, joka aina jollain tavalla piirtää normaaliuden rajoja (Rinne & Kivirauma 2003, 14). Lainsäädännöillä sekä työttömyysturva- ja työmarkkinaetuuksien ehdoilla on jo lähes koko 2000-luvun ajan kannustettu nuoria opiskelemaan, vaikka osa nuorista hakeutuukin koulutukseen lähes puhtaasti ulkoisen pakon sanelemana (Aro 2014, 2). Koulutuksen ulkopuolelle jäävät nuoret, eli niin sanotut koulupudokkaat, koetaan usein poliittisessa puheessa ja päätännässä sijoittuvan yhteiskunnan marginaaliin. Oppivelvollisuuden laajentamisen tavoitteena on ollut minimoida marginaaliin jäävä väestö velvoittamalla peruskoulun päättäneet jatkamaan opintojaan toisen asteen oppilaitokseen.

Kaikilla Suomessa asuvilla lapsilla on velvollisuus käydä koulua alkaen siitä vuodesta, kun lapsi täyttää seitsemän vuotta. Oppivelvollisuus puolestaan päättyy, kun nuori täyttää 18 tai on tätä ennen jo suorittanut toisen asteen, tai sitä vastaavan tutkinnon. (Oppivelvollisuuslaki 2020.)

2.1 Oppivelvollisuuden pidentämisen taustat

Vuonna 2019 hallitus esitti oppivelvollisuuslain laajentamista 18 ikävuoteen. Muutoksen pyrkimyksenä oli taata, että peruskoulun päättävät suorittaisivat jatkossa jonkin toisen asteen koulutuksen. (Hallituksen esitys 2020, 81–82; Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 2019.) Syksystä 2021 alkaen oppivelvollisuusikä on ollut 18 vuotta. Vuonna 2019 lähes 17 prosenttia 20–24-vuotiaista ja noin 14 prosenttia 25–29-vuotiaista oli ilman perusasteen jälkeistä koulutusta (Taulukko 1; Tilastokeskus). Oppivelvollisuusiän pidentämisen taustalla vaikutti huoli suomalaisten koulutustason laskusta. Lakimuutoksen ensisijaisena tavoitteena olikin nostaa väestön koulutustasoa Suomessa. Tavoitteena oli myös lisätä koulutuksellista tasa-arvoa sekä kaventaa oppimiseroja. (Hallituksen esitys 2020, 8, 80–81.)

Taulukko 1. Ilman perusasteen jälkeistä tutkintoa olevien 20–29-vuotiaiden osuus 15 vuotta täyttäneestä väestöstä vuonna 2019 (Tilastokeskus, Väestön koulutusrakenne)

2019	KOKO MAA	20–24 v.	Yhteensä %	16,7
			Miehet	18,9
			Naiset	14,2
		25–29 v.	Yhteensä %	14,3
			Miehet	16,5
			Naiset	12,0

Sanna Marinin hallitusohjelmassa 2019 laadittiin tavoitteeksi tasa-arvoinen koulutus ja koulutustason nostaminen. Tavoitteeksi asetettiin myös korkeakoulutettujen määrän nostaminen 50 prosenttiin väestöstä vuoteen 2030 mennessä. Korkeakoulujen aloituspaikkoja onkin lisätty viime vuosina huomattavasti. (Pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelma 2019, 163–164.) Noin kymmenessä vuodessa tavoitteena on siis laskea vain peruskoulun käyneiden nuorten aikuisten osuus väestöstä reilusti alle nykyisen, noin 15 prosentin (Witting 2021), sekä nostaa korkeakoulutettujen määrä puoleen väestöstä, nykyisestä noin 40 prosentista (SVT 2020). Pidentynyt oppivelvollisuus ei ole ehtinyt vielä koskettamaan kuin muutamaa ikäpolvea, ja siksi lakimuutoksen vaikutuksia ammatillisiin oppilaitoksiin ei olekaan vielä ehditty merkittävässä määrin tutkimaan.

2.2 Oppivelvollisuus ennen lakimuutosta

Ennen vuotta 2021 oppivelvollisuusikä päättyi peruskoulun oppimäärän suorittamiseen tai vastaavasti 10 vuoden kuluttua oppivelvollisuuden alkamisesta (Perusopetuslaki 7 §25; Aro 2014, 2). Oppivelvollisuus jatkui aiemmin käytännössä kuitenkin 25-vuotiaaksi asti johtuen oikeudesta työmarkkinatukeen, tai vuodesta 2013 oikeudesta työttömyysturvan peruspäivärahaan, joiden mukaan edellä mainittujen etuuksien saamiseksi alle 25-vuotiaiden oli käytävä ammatillinen koulutus tai aktiivisesti haettava koulutuspaikkaa (Aro 2014; Seuri ym. 2018, 2).

Opetus- ja kulttuuriministeriössä valmisteltiin vuonna 2014 oppivelvollisuusiän nostamista yhdellä vuodella. Tarkoituksena oli vähentää kriittisessä nivelvaiheessa olevien nuorten koulupudokkuutta siten, että perusopetuksen jälkeen olisi opiskeltava vähintään yksi vuosi vielä esimerkiksi lukiossa tai ammatillisessa oppilaitoksessa. Ajatuksena oli, että

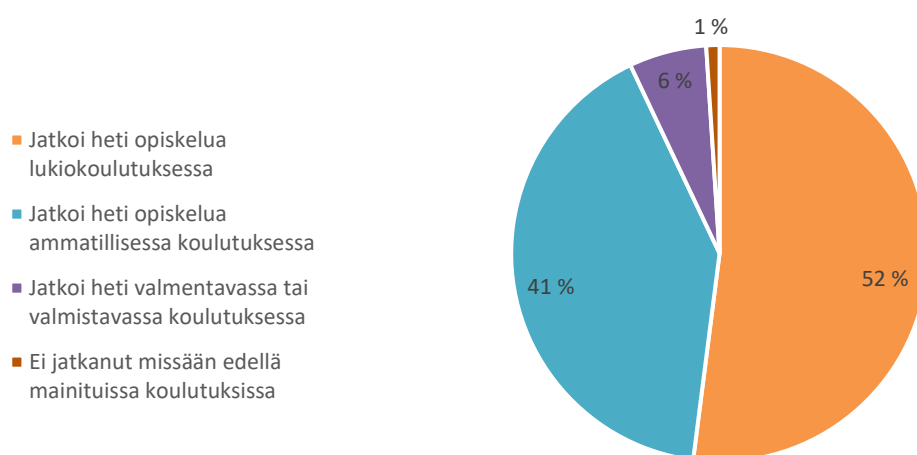
koulunkäyntiä ei voisi siis keskeyttää heti perusopetuksen jälkeen, vaan nuorten olisi opiskeltava vuosi vielä jotain muuta peruskoulun lisäksi. Lakialoite kaatui jo heti alkuunsa. (Seuri ym. 2018, 2.)

Oppivelvollisuuden nostamista perusteltiin sosioekonomisen aseman, työllistymisen, työmarkkinoiden muutoksen sekä suomalaisen koulutuksen kilpailukyvyn kehittämistarpeilla, sekä tavoitteena minimoida koulun keskeyttäneiden tilastollinen osuus (Hallituksen esitys, 2020). Pitkä oppivelvollisuus edistää tutkimusten mukaan koulutukseen osallistumista ja nostaa työllisyyttä sekä sosioekonomista asemaa (Seuri ym. 2018, 3). Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen julkaiseman raportin (Seuri ym. 2018, 37) mukaan oppivelvollisuuden nostaminen 18 vuoteen lisäisi selvästi toisen asteen suorittaneiden määrää sekä vähentäisi huomattavasti todennäköisyyttä opintojen jälkeiseen työttömyyteen ja vähäosaisuuteen. Tutkimukset ovat osoittaneet, että nuorten sosioekonominen asema ennustaa nuorten koulutuspolkua ja koulumenestystä (Sirin 2005, 441; Järvinen ym. 2023, 250). Lisäksi koulutukseen osallistuminen vähentää nuorisorikollisuutta (Seuri ym. 2018, 3).

2.3 Oppivelvollisten sijoittuminen jatkokoulutuksiin

Vielä 2000-luvun taitteessa yli 50 prosenttia peruskoulun päättävistä jatkoi lukioon. Peruskoulun jatkokouluttautumisessa oli alueellisia eroja, mutta ammatilliseen koulutukseen jatkoi valtakunnallisesti noin 37–39 prosenttia. (Poropudas & Volanen 2003, 84.) Nämä luvut eivät tietenkään ole täysin verrannollisia tämän päivän vastaaviin prosenttiosuuksiin, sillä ennen vuotta 2021 peruskoulun päättäneiden ei tarvinnut enää jatkaa opintojaan toiselle asteelle. Opetushallituksen (2023) mukaan perusopetuksen päättäneistä noin puolet hakeutuvat opiskelemaan ammatilliseen oppilaitokseen. Ammatilliseen koulutukseen hakeutuneiden määrä on siis kasvanut 20 vuodessa. Tilastokeskuksen (2023) mukaan noin reilu 40 prosenttia jatkoi peruskoulun jälkeen ammatilliseen oppilaitokseen (kuva 1).

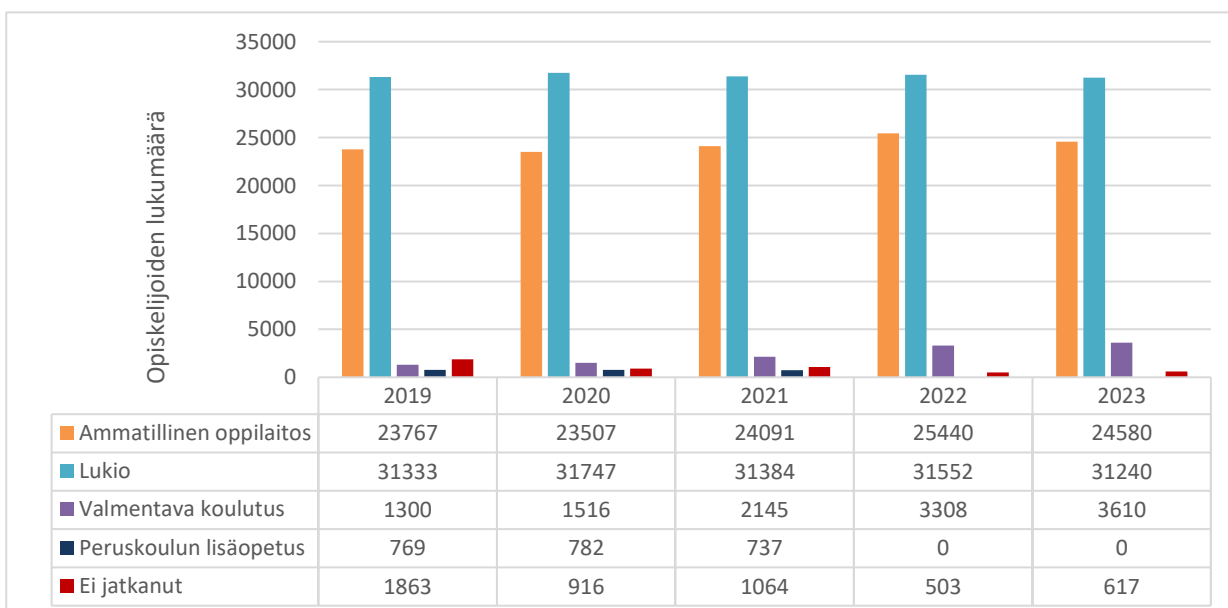
Taulukossa 2 on esitelty peruskoulun jälkeiseen koulutukseen hakeutuneiden määrät vuosilta 2019–2022. Vuonna 2022 tutkintokoulutukseen valmentava koulutus eli VALMA sekä peruskoulun lisäopetus (kymppiluokka) yhdistyivät tutkintoon valmentavaksi koulutukseksi eli TUVAKsi (Opetushallitus 12.5.2024), jonka vuoksi vuonna 2022 peruskoulun lisäopetuksessa ei aloittanut enää yhtään opiskelijaa. Taulukon 2 valmentava koulutus sekä perusopetuksen lisäopetus siis yhdistyivät vuonna 2022 vain valmentavaksi koulutukseksi.

Kuva 1. Peruskoulun 9. luokan päättäneiden välitön sijoittuminen jatko-opintoihin vuonna 2023 (Tilastokeskus, koulutukseen hakeutuminen)

Kuten taulukosta 2 ilmenee, ammatillisen koulutuksen suosio on ollut maltillisessa nousussa viimeisimpinä vuosina. Erityisen kiinnostavia ovat luvut nuorista, jotka eivät oppivelvollisuudesta riippumatta jatkaneet opiskelua. Lakiuudistuksen tavoitteena oli, ettei yksikään nuori jää ilman toisen asteen tutkintoa. Ainakin toistaiseksi voidaan todeta, että lakiuudistus on edistänyt nuorten välitöntä opintoihin jatkamista, vaikka yhä jää muutamia satoja, jotka eivät jatka opintoja syystä tai toisesta välittömästi peruskoulun jälkeen. Noin yksi prosentti nuorista ei jatkanut vuonna 2023 lukioon, ammatilliseen koulutukseen eikä tutkintoon valmentavaan koulutukseen. (Kuva 1; Taulukko 2).

Taulukko 2. Peruskoulun 9. luokan päättäneiden välitön sijoittuminen jatko-opintoihin vuosina 2019–2023 (Tilastokeskus, Koulutukseen hakeutuminen)

Tutkielman kannalta kiinnostavaa on myös valmentavan koulutuksen (ent. VALMA) opiskelijamäärän lähes tuplaantuminen oppivelvollisuusmuutoksen jälkeen sekä peruskoulun lisäopetuksen (ent. kymppiluokka) loppuminen. Kuten taulukosta voi nähdä, vuosina 2019–2021 peruskoulun lisäopetukseen osallistui noin 700–800 opiskelijaa, joista suuri osa jatkaa nyt valmentavaan koulutukseen tai suoraan tutkintoon tähtäävään koulutukseen. On kuitenkin huomioitava, että vaikka kaikki 700–800 vuosittaista entistä peruskoulun lisäopetukseen osallistuvaa olisivat siirtyneet valmentavaan koulutukseen, ei sen opiskelijamäärän kasvu selity vain kymppiluokkien lakkauttamisella. Taulukossa olevan luvut ovat tärkeitä, jotta voidaan ottaa kantaa valtakunnalliseen keskusteluun nuorten osaamistasosta ja erityisopetuksen tarpeen kasvusta. Luvut ovat olennaisia myös, kun tarkastelemme tutkielman tuloksia.

3 Opintoihin kiinnittyminen ja koulun keskeyttäminen

Opintoihin kiinnittymisellä viitataan tässä tutkielmassa yleisellä tasolla opiskelijan kiinnostukseen sekä aktiivisuuteen omia opintojaan ja koulunkäyntiä kohtaan. Opintoihin kiinnittymistä on tutkittu jo 40 vuotta, ja se voidaan määritellä hieman eri tavoin. Osa tutkijoista niputtaa motivaation osaksi opintoihin kiinnittymistä, osa tutkijoista taas näkee ne erillisinä aspekteina (Appleton ym. 2008, 369). Tässä tutkimuksessa tarkastellaan motivaatiota osana opintoihin kiinnittymistä.

3.1 Opintoihin kiinnittyminen

Niittylahden ym. (2019, 20) tutkimuksen tuloksissa opintoihin kiinnittymistä tukivat opiskelijoiden kokema turvallisuuden tunne sekä sen tuoma varmuus ja osallisuus, ajan antaminen nuorten kasvulle sekä nuorten realistiset tulevaisuuden suunnitelmat ja odotukset. Opintoihin kiinnittymisestä puhutaan myös koulukiinnittymisenä tai koulutukseen kiinnittymisenä (Niittyalahti ym. 2019). Opintoihin kiinnittymisestä on erilaisia teorioita. Tunnetuin kiinnittymisteoria lienee Fredricksin ym. (2004) kolmiulotteinen malli opiskelijoiden koulusitoutuvuudesta, jossa opiskelijoiden sitoutuvuus koulua ja opintojaan kohtaan nähdään emotionaalisenä, kognitiivisena sekä käyttäytymiseen liittyvänä sitoutuvuutena. Virtasen (2017, 4) mukaan opiskelijoiden opintoihin kiinnittyminen voidaan yksinkertaistetusti kuvata ikään kuin opiskelijan ja kouluympäristön välisenä suhteena. Appletonin ym. (2008) mukaan suuri osa opintoihin kiinnittymiseen liittyvistä tutkimuksista on kohdistunut havaittavissa oleviin indikaattoreihin, kuten opetukseen sekä käyttäytymiseen. Opintoihin kiinnittymiseen liittyvät psykologiset sekä kognitiiviset ulottuvuudet ovat jääneet tutkimuksissa usein pienempään rooliin. Psykologisten sekä kognitiivisten aspektien vaikutuksista opintoihin kiinnittymiseen on kuitenkin vahvaa tutkimusnäyttöä. (Appleton ym. 2008, 381.)

Opiskelijoiden opintoihin kiinnittymiseen vaikuttaa myös vanhempien tuki ja asenne koulunkäyntiin tai koulutukseen. Vanhempien tuki voi näyttäytyä esimerkiksi ”kouluun pakottamisena”, läksyissä auttamisena tai emotionaalisenä tukena arjessa. (Niittyalahti ym. 2019, 16–17.) Hirsimäen ym. (2015, 203) tutkimuksen mukaan noin joka neljäs ammatillisessa oppilaitoksessa opiskeleva nuori ei kokenut saavansa vanhemmiltaan tukea koulunkäyntiin. Kouluterveyskyselyn tuloksia tarkastelemalla huomaa tilanteen pysyneen suhteellisen samana koko 2000-luvun (Halme ym. 2017).

Opintoihin kiinnittyminen ja koulun keskeyttäminen voidaan nähdä toistensa vastavoimina. Niittylahden ym., (2019) tutkimuksessa havaittiin oppilaitosmuotoisen opiskelun tukeneen opiskelijoiden opiskelutaitojen kehittymistä, ja opintojen edetessä opiskelijat kokivat yhä keskeisemmäksi kouluun tulemisen merkityksen opintojen etenemisen kannalta. Virtasen (2016) tutkimuksessa havaittiin myös ammatillisen oppilaitoksen opiskelijoiden koulukiinnittyvyyden ja koulu-uupumuksen olevan yhteydessä toisiinsa. Niittylahti ym. (2019, 16) havaitsivat toisen vuoden opiskelijoiden olevan motivoituneempia opintoihinsa kuin ensimmäisen vuoden opiskelijat, ja arvelivat sen johtuvan valmistumisen lähenemisestä. Ammatillinen koulutus kestää yleensä kolme vuotta, ja toisen vuoden lopulla opintoja on yleensä enemmän takana kuin edessä. Opintoihin kiinnittyminen on opintojen loppuun saattamisen ja niissä menestymisen edellytys (Wang & Eccles 2013). Tutkimukset ovat osoittaneet, että opintoihin kiinnittyminen ennustaa sekä koulumenestystä että koulun keskeyttämistä, ja että opiskelijoiden opintoihin kiinnittymiseen on mahdollista vaikuttaa niin positiivisesti kuin negatiivisesti (Appleton ym. 2008).

3.2 Opiskelumotivaatio

Opiskelumotivaatio on oleellinen osa opintoihin kiinnittymistä sekä tutkintoon valmistumista (Vasalampi 2009). Viime vuosina suosituin oppimismotivaatioteoria lienee itsemääräämisteoria (Salmela-Aro, 2018, 9; Ryan & Deci 2017). Itsemääräämisteorian mukaan opiskelijat motivoituvat vapaudesta päättää itse omista opinnoistaan ja opiskelustaan. Itsemääräämisteoria perustuu kolmeen perustarpeeseen, joita ovat autonomia, minäpystyvyys sekä sosiaalinen kyvykkyys. (Ryan & Deci 2017, 591–595.)

On havaittu, että koulutuksen nivelvaiheet, kuten siirtyminen peruskoulusta toiselle asteelle, saattavat lisätä riskiä opiskelumotivaation laskulle (Tuominen-Soini ym., 2010, s. 397–398). Motivaation lasku koskee kuitenkin vain osaa nuorista, ja osa jopa innostuu opiskelusta koulutuksen siirtymien nivelvaiheissa (Tuominen-Soini 2012, 106–107; Tuominen ym. 2020, 13). Nuorten opiskelumotivaatioprofiili näyttäisikin pysyvän pitkälti samana peruskoulusta toiselle asteelle (Oppermann ym. 2021, 9; Tuominen ym. 2020, 13). Noin neljäsosalla yhdeksäsluokkalaisista on selvästi matala motivaatiotaso siirryttäessä toisen asteen opintoihin. Osalla opiskelijoista matala opiskelumotivaatio ilmenee esimerkiksi välttämiskäyttäytymisenä. Opettajat joutuvatkin muokkaamaan kouluympäristöä saadakseen matalasti motivoituneet opiskelijat sitoutumaan koulunkäyntiin ja kiinnittymään opintoihinsa. (Tuominen ym. 2020, 13.)

3.3 Koulun keskeyttäminen ammatillisessa koulutuksessa

Opetus- ja kulttuuriministeriön teettämän kyselyn mukaan 62 prosenttia ammattioppilaitoksen opiskelijoista oli joko harkinnut keskeyttävänsä tai keskeyttänyt opintonsa. Kyselyssä ei eroteltu opintonsa keskeyttäneitä tai vain keskeytystä harkinneita opiskelijoita toisistaan. Keskeytyksen tai keskeyttämisharkinnan syyksi 36 prosenttia vastanneista kertoi syyksi vähäisen kiinnostuksen opiskeltavaan alaan. 17 prosenttia oli valinnut syyksi opiskelumotivaation puutteen. Useimmiten keskeytyksen tai sen harkitsemisen syyksi ilmoitettiin jokin määrittämätön henkilökohtainen syy. (Sarasjärvi & Murto 2020, 32.) Oppivelvollisuuden pidentämisellä on pyritty edesauttamaan nuorten kouluttautumista sekä tähdätty siihen, että yhä useampi myös jatkaisi opintojaan korkeakouluun. Koulun keskeyttämisellä tarkoitetaan koulunkäynnin lopettamista kesken tutkinnon. Ennen oppivelvollisuuslain laajenemista 18-ikävuoteen vuonna 2021 peruskoulun suorittaneet saivat lopettaa koulun kesken halutessaan. Uuden oppivelvollisuuslain voimaantulon jälkeen opiskelijat eivät voi irtisanoa opiskelupaikkaansa ennen kuin ovat täyttäneet 18 vuotta. Yksi tutkielman kiinnostuksen kohteista onkin, miten ne opiskelijat, jotka eivät koulussa viihdy, käyvät koulua sekä miten opettajat kokevat sen ilmenevän omassa työssään.

Koulun keskeyttämiseen voi olla monta syytä, ja koulutuksen keskeyttäminen onkin lähes aina pitkän prosessin lopputulos, johon vaikuttaa ajan kuluessa lukuisat eri syyt (Rumberg & Rosemund 2012). Opintojen keskeyttämisen harkinta ei läheskään aina silti johda opintojen keskeyttämiseen tai alan vaihtamiseen, vaan nuoret voivat kiinnittyä opintoihinsa vielä keskeyttämisen pohtimisen jälkeenkin (Kalalahti, ym. 2020). Tutkimusten mukaan suurin osa toisen asteen opiskelijoista ei tiedä vielä ensimmäisen opiskeluvuotensa jälkeen mitä he haluavat tulevaisuudessa tehdä työkseen. Toisen asteen opiskelijoilta siis puuttuu Suomessa vahva ammatillinen identiteetti tai tulevaisuuden ammatillinen suunnitelma. Vain noin viidesosa toisen asteen opiskelijoista on varma omista työelämäsuunnitelmistaan jo ensimmäisenä opiskeluvuotena. (Vasalampi, ym. 2020, 290.)

Koulutuksen ulkopuolelle jääminen on tutkimusten mukaan yhteydessä korkeampaan työttömyystasoon (Kokko 2006; Kortering & Christenson 2009). Opiskelumotivaatio ja opiskeluun kiinnittyminen ovat olennaisia jatko-opintoihin hakeutumisen kannalta (Vasalampi ym. 2009). Vaikka oppivelvollisuutta voidaan säätää lailla, opiskelijoiden opintoihin kiinnittyminen sekä koulusta valmistuminen on lopulta kuitenkin pitkälti kiinni monista yksilön sosiaalisista ja akateemisista kokemuksista (Appleton ym. 2008, 369).

Oppivelvollisuuslaki velvoittaaakin nuoret opiskelemaan vain siihen asti, kun he täyttävät 18. Oppivelvollisuuslaki ei velvoita jokaista suorittamaan tutkintoaan loppuun, vaan opiskelijalla on oikeus ja mahdollisuus lopettaa opintonsa heti täysi-ikäiseksi tultuaan. Opintoihin kiinnittymisellä onkin siis suuri vaikutus siihen, suorittaako opiskelija opintonsa loppuun oppivelvollisuuden loputtua.

4 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tutkielman tavoitteena on kartoittaa ammatillisen oppilaitoksen henkilökunnan kokemuksia oppivelvollisuusiän pidentämisestä 18 ikävuoteen, ja siitä seuranneita ilmiöitä liittyen opiskelijoiden opiskelumotivaatioon, opintoihin kiinnittymiseen sekä opettajien omaan työskentelyyn. Tutkielmaa varten on haastateltu ammatillisen oppilaitoksen opetushenkilökuntaa, koska uskon heillä olevan ammattinsa puolesta kokemusta oppivelvollisuusiän pitenemisestä ja siitä seuranneista ilmiöistä. Ammatillisen oppilaitoksen opettajat ovat myös olleet eturivissä lakimuutoksen käytännön toteutuksessa. Tutkielman tarkoituksena on nostaa esiin ammatillisen koulutuksen opettajien omia kokemuksia ja näkemyksiä.

Tutkimuskysymys 1.

Millaisia muutoksia opetushenkilökunta kokee työssään tapahtuneen oppivelvollisuusiän laajenemisen myötä?

Tutkimuskysymys 2.

Millaisia muutoksia opettajat ovat havainneet opiskelijoiden opintoihin kiinnittymisessä oppivelvollisuusiän pitenemisen jälkeen?

5 Metodologiset lähtökohdat ja menetelmävalinnat

Tässä tutkielmassa aineistona toimii itse kokoamani haastatteluaineisto.

Tutkimusmenetelmänä käytän aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Seuraavaksi esittelen tutkielman kulun ja aineiston koonnin. Pohdin myös tutkielmani eettisyyttä. Tutkielmassa käytettävä aineisto on pseudonymisoitu tutkimuseettisistä syistä.

5.1 Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi

Sisällönanalyysi on laajasti käytetty laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmä.

Sisällönanalyysiä johtaa usein joko jokin teoria tai aineisto. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 103.)

Aineistolähtöisessä analyysissä tavoitteena on luoda systemaattinen teoreettinen kokonaisuus tutkimusaineistosta (Flick 2014, 170). Olennaisin ero aineistolähtöisen ja teorialähtöisen analyysin välillä on se, että aineistolähtöisessä analyysissä analyysiyksiköitä ei ole etukäteen määritelty, vaan tutkija määrittelee ne aineiston pohjalta. Aineistolähtöisessä analyysimenetelmässä tutkittavan ilmiön määrittely on vapaata suhteessa siihen, mitkä ovat tutkijan ennakkotiedot tutkittavasta ilmiöstä. Aineistoa voidaan analysoida eri tavoin, ja usein aineistolähtöisessä analyysissä puhutaan yhdysvaltalaisesta perinteestä, fenomenologis-hermeneuttisesta perinteestä tai tekstintulkinnan perinteestä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 108–111, 114.) Tässä tutkielmassa käytän yhdysvaltalaisista analyysimenetelmää, eli Milesin ja Hubermanin (1994) menetelmää. Siinä analyysin tekninen osuus aloitetaan laadullisen aineiston alkuperäisilmaisujen pelkistämisestä, jonka jälkeen aineisto ryhmitellään kategorioihin. Kategorioiden pohjalta vastataan tutkimuskysymyksiin. (Miles & Huberman 1994). Milesin ja Hubermanin menetelmä on laajasti käytetty aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä (Flick 2014, 180; Tuomi & Sarajärvi 2018, 114).

5.2 Tutkielman toteutus ja aineiston esittely

Hain varsinaissuomalaisesta kaupungista lupaa tutkielmalleni lokakuun sekä marraskuun 2023 aikana. Lähestyin haastateltavia oppilaitoksen viestinnän tiimin kautta, josta tutkimuskutsuni lähetettiin opettajille Wilman kautta. Pyysin tutkimuskutsussani halukkaita haastatteluun osallistujia olemaan minuun yhteydessä sähköpostitse tai puhelimitse. Tietosuoja selvitys (Liite 1) lähetettiin tutkimuskutsun mukana sekä esiteltiin haastateltaville haastattelun alussa. Kuusi opettajaa otti minuun yhteyttä, ja ilmaisi halunsa osallistua tutkielmaan. Aineisto koottiin joulukuun 2023 aikana haastattelemalla siellä työskentelevää opetushenkilökuntaa. Opettajien haastattelut järjestettiin yksilöhaastatteluina. Yksi

haastatteluista toteutettiin kasvotusten, loput Teams- tai Zoom-videopuheluilla. Haastatteluiden tavoitteena oli kartoittaa opetushenkilökunnan kokemuksia oppivelvollisuuden laajenemisesta ja siitä, miten se on heidän mielestään näkynyt opiskelijoissa, opintoihin kiinnittymisessä sekä opettajien omassa työskentelyssä. Haastatteluiden ajankohtana oppivelvollisuuslaki oli ollut voimassa lähes kaksi ja puoli vuotta.

Aineistona tutkimuksessa toimii kuuden (6) ammatillisessa oppilaitoksessa työskentelevän opettajan haastattelua (Taulukko 3). Haastateltavien joukossa oli opettajia eri aloilta. Haastateltavat työskentelivät ammatillisina opettajina, yhteisten tutkinnon osien opettajana, erityisopettajana tai vastuuopettajana. Vastuuopettaja tarkoittaa opettajaa, jolla on seurantavastuu tietyistä opiskelijoista tai kokonaisesta ryhmästä. Olen kuitenkin jättänyt opettajien todelliset opetusalat mainitsematta haastateltavien anonymiteetin takaamiseksi. Joillain aloilla saattaa toimia useampia opettajia, ja toisilla aloilla opettajia voi olla vain yksi per oppiaine. Koska tutkin opettajien henkilökohtaisia kokemuksia sekä mielipiteitä, olen pyrkinyt takaamaan haastateltavien yksityisyydensuojan häivyttämällä haastatteluista kaiken sellaisen tiedon, josta heidät olisi mahdollista tunnistaa. Täten haastateltavien nimet sekä opetettavat alat on muutettu tähän tutkielmaan.

Jokainen haastateltava on työskennellyt kyseisessä oppilaitoksessa ennen ja jälkeen oppivelvollisuuden muutoksen. Viisi kuudesta haastateltavasta on työskennellyt ammatillisessa oppilaitoksessa yli kymmenen vuotta, osa huomattavasti pidempäänkin. Olen ilmoittanut haastateltavien työkokemuksen vain maksimissaan kymmeneen vuoteen, koska sitä tarkempi tieto ei ole tutkielman kannalta enää oleellista. Haastateltavien pitkän linjan työkokemus mahdollisti kuitenkin vertailun ajalta ennen ja jälkeen oppivelvollisuuden muutoksen. Lisäksi olen merkinnyt taulukkoon 4 vielä opettajien opettavien opiskelijoiden määrät, eli miten montaa opiskelijaa kyseinen opettaja keskimäärin opettaa joka päivä. Määrät ovat haastateltavien itsensä arvioimia. Kysyin haastateltavilta opettavien opiskelijoiden määriä, koska opettajien kokemuksiin ja mielipiteisiin voi vaikuttaa se, kuinka monta opiskelijaa he kohtaavat päivittäin.

Taulukko 3. Aineiston esittely

Haastateltava	Ammattinimike	Kokemus	Opetettävien opiskelijoiden määrä päivässä (keskiarvo)
Kaija	Erityisopettaja	+ 10 vuotta	10
Ulla	Erityisopettaja	+ 10 vuotta	10
Eero	Ammatillinen opettaja, vastuuopettaja	+ 10 vuotta	15
Pilvi	Ammatillinen opettaja	+ 10 vuotta	80
Aada	Yhteisen tutkinnon osan (YTO-)opettaja	+ 5 vuotta	20
Silja	Ammatillinen opettaja, YTO-opettaja, vastuuopettaja	+ 10 vuotta	30

Haastattelujen alkuun haastateltaville kerrottiin, että he saavat keskeyttää haastattelun milloin tahansa, ja he saavat kertoa kokemuksistaan ja ajatuksistaan siinä määrin kuin haluavat. Lisäksi haastatteluiden alkuun esiteltiin tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset. Ennen haastattelun alkua osallistujilta pyydettiin lupa haastattelujen nauhoittamiseen ja litterointiin. Haastateltaville myös kerrottiin litteroinnin eteneminen sekä aineiston säilytysaika. Haastattelut litteroitiin litterointiohjelmaa apuna käyttäen. Aineiston litteroinnissa on poistettu tutkielman kannalta epäolennaiset osuudet. Aineistosta on litteroinnin ohessa tehty selkokielisempi poistaen sieltä toistoa sekä ylimääräisiä täytesanoja, kuten ”öö” tai ”niinku”. Myös sanojen toistoja ja muita ajatuksen kulkuun liittyviä osuuksia on poistettu aineiston selkeyttämiseksi. Haastattelujen aineisto on tarpeellisilta osin pseudonymisoitu jättämällä aineistosta pois haastateltavien työhistoriat, työkokemukset sekä muut tunnistettavat tiedot. Haastateltavien nimet, ammattinimikkeet tai työpaikka eivät käy ilmi tutkielmasta. Kaikki tutkimuksen kannalta epäolennainen tieto on joko poistettu tai muutettu aineistoon. Näin tekemällä on pyritty häivyttämään aineistosta kaikki, mikä voisi antaa viitteitä haastateltavien identiteettiin.

Koska aineiston kannalta ihanteellisinta oli kysyä samoja asioita jokaiselta haastateltavalta, oli teemahaastattelu perusteltu tutkimusmenetelmä tähän tutkielmaan. Teemahaastattelussa on myös mahdollista tarpeen tullen syventää tai tarkentaa kysymyksiä haastateltavalle, riippuen mitä haastateltava nostaa haastattelussa esiin. Myös haastattelukysymysten järjestys saattaa vaihdella sen mukaan, miten keskustelu haastateltavan kanssa etenee. Teemahaastattelu mahdollistaa myös tarvittaessa haastatteluaiheesta poikkeamisen, ja huomion tarkemman kiinnittämisen johonkin ennalta-arvaamattomaan vastaukseen. Teemahaastattelulla korostetaan haastateltavien omia tulkintoja sekä haastateltavien antamia merkityksiä tutkittavalle ilmiölle. (Tuomi & Sarajärvi 87–88.)

Kuten teemahaastattelussa on mahdollista, haastattelut saattoivat edetä hieman eri tavoin. Osa haastateltavista saattoi mainita oma-aloitteisesti jo haastattelun alkuun sellaisia asioita, joista toisten haastateltavien kanssa keskusteltiin vasta haastattelun loppupuolella. Haastattelujen aihepiirit ja kysymykset olivat lähtökohtaisesti samoja, mutta niiden järjestys saattoi hieman vaihdella haastateltavan mukaan. Kaikilta haastateltavilta kysyttiin kaikki haastattelurungossa (Liite 2) esiintyvät kysymykset jossain vaiheessa haastattelua. Monesti haastateltavat vastasivat haastattelukysymyksiin jo ennen kuin niitä ehdittiin edes kysyä. Pyrin haastattelijana antamaan haastateltaville tilaa puhua sekä jäsentää sanojaan ja ajatuksiaan keskeyttämättä heitä. Haastattelukysymykset esitettiin siten, etteivät ne arvottaneet kysymyksiä tai vastauksia eivätkä antaneet haastateltavalle viitteitä oikeanlaisesta tai vääränlaisesta vastauksesta. Haastattelijana pyrin neutraaleihin kysymyksiin sanoittamatta valmiiksi haastateltavien kokemuksia tai näkemyksiä. Näillä keinoin pyrin parhaani mukaan olemaan manipuloimatta haastateltavien sanoja tai kokemuksia ja sitä myötä tutkielman aineistoa.

Aineiston määrän riittävyys on osa tutkimuksen luotettavuutta, mutta sen mittaaminen on haasteellista. Aineiston voidaan kuitenkin katsoa olevan riittävää, mikäli tutkija pystyy aineiston avulla vastaamaan tutkimuskysymyksiinsä ja kun tutkija pystyy nostamaan uudesta aineistosta esiin enää samoja toistuvia teemoja kuin aiemmasta aineistosta (Ronkainen ym. 2011, 117). Haastattelut kestivät keskimäärin 45–50 minuuttia, ja aineistoa kertyi litteroituna 68 sivua. Haastateltavat nostivat pitkälti esiin samoja ajatuksia ja huomioita.

6 Analyysi

Analyysimenetelmänä käytän aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Sisällönanalyysi on analysointimenetelmä, jolla pyritään sanoittamaan erinäisten dokumenttien sisältöä.

Tekstiaineisto on monesti hajanaista, ja sisällönanalyysia käytetään koostamaan aineistosta selkeää ja yhtäläistä informaatiota tutkimuksen kohteesta. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 119–122.)

6.1 Analyysin aloittaminen ja aineiston pelkistäminen

Aloitin analyysin nauhoitteiden litteroinnilla. Litteroinnin jälkeen siirsin jokaisen haastattelun PDF-tiedostona NVivo-ohjelmistoon, jota käytetään laadullisen aineiston analyysiin.

NVivolla redusoin tutkielman kannalta oleelliset kohdat ja sitaatit haastatteluista. Taulukossa 4 on esimerkki aineiston redusoinnista. Teemoittelin aineistosta kaikki vastaukset ja kommentit, jotka liittyivät jollain tavalla kokemuksiin oppivelvollisuudesta ja sen muutoksesta, kouluun kiinnittymisestä, erityisopetuksen tarpeen kasvusta, opettajien työn ja työskentelyn muutoksista, opintojen keskeyttämisestä tai opintolinjan vaihtamisesta. Jo aineistoa lukiessa erotin sieltä selviä teemoja.

Taulukko 4. Esimerkki aineiston redusoinnista

Alkuperäisilmaus	Pelkistetty ilmaus	Kategoria
<p><i>"-- erkaantuu myöskin tällä menetelmällä hyvin paljon tästä, että jos pitäisi olla tasavertaiset lukiokoulutus ja ammatillisen toisen asteen koulutus, niin kyyyllä nyt on... on niin kun niin kaukana toisistaan että. Että se mun mielestä se on sitä kuilua lisänny."</i></p> <p><i>"Kyllä mä välillä oon vähän niinku surullinen siitä, että me ei pystytä tarjoamaan semmoista niinku haastavaa ja laadukasta opetusta sille parhaimmistolle, mitä meillä olisi tuolla kuitenkin niitä opiskelijoita, jotka haluaisi ehkä myöskin lähteä jatko-opiskelemaan."</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Opetuksen laadun heikkeneminen - Onko ammatillisen tutkinnon suorittaneella yhtäläiset mahdollisuudet hakeutua korkeakouluopetukseen verrattuna lukiolaisiin? 	Jatko-opintovalmiudet (5)
<p><i>"Jonkinlaista uudistusta tai kehittämistä vaatisi varmaan toi nivelvaihe, se siirtyminen sieltä yläkoulusta ja tavallaan se yhteistyö opiskelijoiden ja niitten oppilaitosten kanssa. Se on nyt ehkä vähän parantunut nyt tänä vuonna. Mutta että jää liikaa tietoa sinne yläkouluun, että se on aika haasteellista."</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Peruskoulusta toiselle asteelle siirtyminen pitäisi saada toimivammaksi. - Opetus- ja keskustelukulttuurin muuttaminen koulussa 	Kehitysehdotukset (31)
<p><i>"-- me ollaan niinku lisätty meidän tarjontaa ja erilaisia tukiryhmiä. Esimerkiksi tällöinen oppimista valmentava ryhmä meillä on tänä syksynä just perustettu heille."</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Erityisopetuksen määrää on lisätty 	Opetuksen muutos (68)

6.2 Tutkimuskysymys 1: Analyysin kulku

Tarkastellaan ensin ensimmäistä tutkimuskysymystä, eli opettajien kokemia muutoksia työssään. Aloitin analyysin lukemalla aineistoa läpi ja etsien niistä oppivelvollisuuteen, opiskelijoihin ja opettajiin liittyviä kommentteja ja aiheita. Etsin aineistosta etenkin opintojen maksullisuuteen, tasa-arvoisuuteen ja etenemiseen sekä opiskelijoiden koulunkäyntiin, koulussa viihtymiseen, menestymiseen ja aktiivisuuteen liittyviä aiheita. Erityisen kiinnostunut olin haastateltavien omista kokemuksista, näkökulmista ja mielipiteistä. Merkitsin kiinnostavat ja oleelliset osiot ja sitaatit kaikista haastatteluista käyttäen NVivo-ohjelmistoa. Taulukossa 5 on esimerkki aineiston pelkistämisestä.

Ensimmäiset aineistoista erotellut kategoriat olivat 1) muutokset opettajien työssä, 2) hyvä vai paha oppivelvollisuus, 3) lieveilmiöt ja kokemukset sekä 4) opettajien tulevaisuusko. Ensimmäisiä huomioita olivat kokemukset muutoksesta oman työn näkökulmasta. Tähän kategoriaan liittyivät myös haastateltavien mainitsemat kollegoiden huomiot sekä alan ihmisten tai asiantuntijoiden huomiot. Yleinen kategoriaan liittyvä huomio oli, ettei uudistukseen ehditty haastateltavien mielestä varautua tarpeeksi. Ongelmia oli aluksi esimerkiksi opiskelijoiden työvaatteiden ja niiden säilytykseen liittyvien logististen ongelmien kanssa. Haastateltavat myös kertoivat oppivelvollisuuden alun sisältävän paljon ”säättöä” ja ”rumbaa”: oletettavasti kaiken ollessa uutta, oli sekä opettajilla että opiskelijoilla opettelemista uusissa käytännöissä.

Haastateltavat nostivat esiin nopeasti sekä positiivisia että negatiivisia ilmiöitä parin viimeisen vuoden ajalta lakimuutoksen voimaantumisen jälkeen. Opettajien kohtamia ilmiöitä olivat esimerkiksi läksyttömyyden lisääntyminen, lisääntynyt levottomuus sekä opetuksen tauottaminen, pienryhmiin jakaminen sekä muut uudet opetusmenetelmät, erityisopetuksen tarpeen kasvu, erityisopetuksen lisääminen sekä arvosanoista luopuminen. Osa opettajista koki opetuksen ja resurssien maksuttomuuden tasa-arvoistavan opiskelijoita, osa opettajista oli asiasta taas täysin toista mieltä.

Opettajilla oli erilaisia tulevaisuuden näkymiä. Osa uskoi systeemin kehittyvän jatkuvasti parempaan suuntaan ja hyväksyi muutoksen tulleen jäädäkseen. Osa opettajista taas koki muutoksen negatiivisena ja toivoi uudistuksia peruskoulun tai erityisammattiopistojen puolelle. Osa koki oppivelvollisuuden laajenemisen jonkinlaisena yhteiskunnallisena

kokeiluna, jonka tarkoitus oli saada tilastollisesti Suomen koulutustason nousuun koulutuksen laadun kustannuksella.

NVivon avulla ryhmittelin teemoja uudelleen. Jälleen aineistoa selatessani kiinnitin huomiota yhä uusiin teemoihin. Ryhmittelyn jälkeen selkeiksi teemoiksi havaitsin 1) jatko-opintovalmiudet, 2) kehitysehdotukset, 3) näkökulma lakimuutokseen, 4) opetuksen muutos, 5) erityisopetuksen tarpeen muutos, 6) muutos opiskelijoissa, 7) työn kuormittavuus, 8) koulun henkilöstön muutokset, 9) kouluun kiinnittyminen sekä 10) kokemukset maksuttomuudesta. Näiden lisäksi analyysin edetessä sekä aineistoa ja sitaatteja lukiessani havaitsin myös muita pienempiä kategorioita, jotka olen listannut taulukkoon 5.

Kuten sisällönanalyysiin kuuluu, lähdin tarkastelemaan mitä yhteistä nostamissani teemoissa on ja yhdistelin niitä. Yhdistin koulutuksen tasa-arvoistumisen osaksi jatko-opintovalmiuksia, sillä niissä on perimmäisellä tasolla kysymys mahdollisuuksien tasa-arvosta. En kuitenkaan kysynyt erikseen haastateltavilta mitä mieltä he olivat koulutuksen tasa-arvoistumisesta, eivätkä kaikki haastateltavat maininneet koulutuksen tasa-arvoa oma-aloitteisesti.

Koulutuksen tasa-arvo ja mahdollisuuksien tasa-arvo liittyvät kuitenkin tiiviisti oppivelvollisuuteen – olihan se yksi lakimuutoksen perimmäisistä syistä. Yhdistinkin siis tasa-arvon ja kokemukset maksuttomuudesta yhdeksi pääkategoriaksi, sillä lopulta niissä on kyse itsessään oppivelvollisuudesta.

Yhdistin opiskelumotivaation, kouluun kiinnittymisen ja opintolinjojen vaihtamisen sekä koulun keskeyttämisen yhdeksi kategoriaksi, sillä ne kaikki liittyvät kiinteästi opintoihin kiinnittymiseen. Kaikissa teemoissa on jollain tasolla kyse opiskelumotivaatiosta, koulussa viihtymisestä sekä tutkinnon etenemisestä. Nämä teemat yhdessä muodostivat siis yhden pääkategorian. Lisäksi yhdistin kaikki opettajien työn kuormaan liittyvät teemat sekä opetuksen ja opiskelijoiden muutokset yhdeksi kategoriaksi erityisopetusta lukuun ottamatta. Kaikki erityispedagogiikkaan liittyvät teemat kuten erityisopetuksen lisääntyminen, osaamistason lasku, opettajien osaamisen riittävyys sekä koulun henkilöstömuutokset yhdistyivät omaksi yläkategoriakseen. Opettajien henkilöstömuutokset liittyivät pitkälti erityisopetukseen sekä yleisen tuen lisääntymiseen. Yhdistin vielä opettajien mainitsemat kehitysehdotukset sekä näkökulman oppivelvollisuuteen yhdeksi pääkategoriaksi, sillä ne liittyvät kiinteästi opettajien tulevaisuususkoon ja siihen, miten he ovat kokeneet tapahtuneet muutokset.

Taulukko 5. Tutkimuskysymys 1: Alakategoriat, yläkategoriat sekä pääkategoriat

Alakategoriat	Yläkategoriat	Pääkategoria
Kokemukset koulutuksen ja materiaalien maksuttomuudesta Viranomaismaksujen maksuttomuus Maksuttomuus ja motivaatio Jatko-opintovalmiudet	Koulutuksen maksuttomuus ja tasa-arvo Jatko-opintovalmiudet	Oppivelvollisuuden tuomat muutokset
Kehitysehdotukset tulevaisuutta ja jatkoa varten Erityisen tai tehostetun opetuksen lisääminen ja kehittäminen Näkökulma oppivelvollisuuteen	Näkökulma oppivelvollisuuden pidentämiseen Kehitysehdotukset	Tulevaisuususkko
Erityisopetuksesta yleiseen opetukseen Erityisopetuksen tarpeen kasvu Opettajien erityisopetusammattitaidon tarpeen lisääminen Nivelvaiheen kehittäminen ja erityisammattipistojen lisääminen Muutos opiskelijoissa	Osaamistason lasku Opettajien osaamistarpeiden muutos	Erityisopetuksen lisääntyminen
Työn kuormittavuuden lisääntyminen ja työssä jaksaminen Läksyistä ja oppikirjoista luopuminen Uusien ammattilaisten (esim. yhteisöpedagogien ja vartijoiden) palkkaaminen oppilaitokseen Muutos opiskelijoissa	Opettajien työkuorma Koulutuksen ja opiskelijoiden muutos	Opetuksen muutos
Opiskelumotivaatio Kunnianhimoinen tutkinnon suorittaminen Koulussa viihtyminen	Opintoihin kiinnittyminen Opintojen suoraviivaisuus	Opiskelijoiden opintojen keskeytyminen ja opintolinjojen vaihtaminen

Yhdistetyistä yläkategorioista pääkategorioiksi vakiintuivat siis 1) koulutuksen tasa-arvo, 2) opettajien tulevaisuususkko 3) erityisopetuksen tarpeen lisääntyminen 4) opetuksen muutos sekä 5) opiskelijoiden opintojen keskeytyminen ja opintolinjojen vaihtaminen. Kategoriat ja niiden alakategoriat on esitelty taulukossa 6.

6.3 Tutkimuskysymys 2: Analyysin kulku

Toisen tutkimuskysymyksen kohdalla tarkastellaan opettajien kokemuksia opiskelijoiden opintoihin kiinnittymisestä oppivelvollisuuden jälkeen. Ensimmäisiä haastatteluissa heti havaitsemiani teemoja oli neljä: 1) opiskelumotivaation muutos, 2) opintoihin kiinnittyminen, 3) jatko-opintovalmiudet sekä 4) koronapandemia. Viimeisin teema oli minulle itselleni yllättävä, sillä en ollut tullut tutkielmaa valmistellessani ajatelleeksi maailmanlaajuisen koronapandemian tapahtuneen samaan aikaan oppivelvollisuuslain laajenemisen kanssa.

Useat opettajat pohtivat, onko nuorien opintoihin kiinnittymiseen vaikuttanut pandemian aikainen etäopiskelu. Opettajat kokivat opiskelijoiden opintoihin kiinnittymisen ja opiskelumotivaation heikentyneen toisen asteen pakollisuuden myötä. Koska opiskelumotivaatio on heikentynyt ja yleinen levottomuus lisääntynyt, kokivat opettajat opetuksen laadun laskeneen lakimuutoksen jälkeen.

Jatkoin aineiston lukemista ja ryhmittelin havaitsemiani teemoja uudelleen. Ryhmittelyä haastoi se, että kaikissa teemoissa oli tavalla tai toisella kyse kouluun kiinnittymisestä. Yhdistin opiskelumotivaation osaksi kouluun kiinnittymistä, sillä ne kulkevat käsi kädessä. Ryhmittelin ensin alan vaihtelun ja opintojen keskeyttämisen omaksi kategoriakseen. Lopulta tulin kuitenkin siihen tulokseen, että opintolinjojen liikkuvuus ja koulun pakollisuus ovat pohjimmiltaan molemmat osa oppivelvollisuutta tai sen aikaansaamia.

Havaitsin myös opettajien puhuvan paljon opiskelijoiden jonkinlaisesta muuttumisesta. Itse asiassa kaikki haastateltavat kokivat opiskelijoiden muuttuneen ja opiskeluvalmiuksien heikenneen. Etenkin heikentynyt osaamistaso herätti kaikissa opettajissa huolta. Opettajat kertoivat ”koulussa hengailun” lisääntyneen, ja opiskelijoiden vaihtelevan opintolinjoja aiempaa enemmän. Osa opettajista pohti, johtuuko muutos osittain myös pandemian aikaisesta etäopetuksesta. Tulin siihen tulokseen, että korona ja etäopetus on otettava omaksi kategoriakseen, sillä se ei liity oppivelvollisuuteen itsessään mitenkään. Oppivelvollisuuslain muutos vain sattui osumaan juuri pandemian perään. Yläkategorioiksi nostin siis opintojen liikkuvuuden, oppivelvollisuuden, kouluun kiinnittymisen, etäopetuksen pitkäaikaisvaikutukset (korona), osaamistason laskun sekä erityisopetuksen. Kategoriat on esitelty tarkemmin taulukossa 6.

Taulukko 6. Tutkimuskysymys 2: Alakategoriat, yläkategoriat sekä pääkategoriat

Alakategoriat	Yläkategoriat	Pääkategoria
Opintojen keskeyttäminen Opintolinjojen vaihtaminen Koulun pakollisuus Yhteisöllisyyden lisääntyminen	Opintojen liikkuvuus Oppivelvollisuus	Oppivelvollisuus
Etäopetus ja eristyneisyys Opiskelutaidot Yhteisöllisyys	Kouluun kiinnittyminen Etäopetuksen pitkäaikaisvaikutukset	Korona ja etäopetus
Koulussa hengailu Kunnianhimottomuus opintoja kohtaan Osaamistason heikentyminen Erityisopetuksen tarpeen kasvu Läksyttömyys ja koulutaidot	PISA-tulokset ja osaamistason lasku Kouluun kiinnittyminen Pienryhmistä yleiseen opetukseen	Muutos opiskelijoissa

Yhdistin yläkategorioista pääkategorioiksi 1) oppivelvollisuuden, 2) koronan ja etäopetuksen sekä 3) muutoksen opiskelijoissa.

7 Tulokset

Seuraavaksi esittelen analyysin tulokset tutkimuskysymys kerrallaan. Lisäksi vertaan opettajien kokemuksia mahdollisuuksien mukaan vertaisarvioituihin tutkimustuloksiin.

7.1 Tutkimuskysymys 1

Ensimmäisessä tutkimuskysymyksessä selvitetään, millaisia muutoksia opetushenkilökunta kokee työssään tapahtuneen oppivelvollisuuden laajenemisen myötä. Opettajien kokemukset on esitelty viiden pääkategorian mukaisesti. Kaikki kategoriat liittyvät tiiviisti toisiinsa, ja esimerkiksi opettajien työssä jaksaminen, opiskelijoiden osaaminen ja erityisopetus liittyvät kiinteästi kaikkiin seuraavaksi esiteltyihin ilmiöihin.

7.1.1 Oppivelvollisuuden tuomat muutokset

Osa opettajista koki, ettei maksuton koulutus tai oppivelvollisuus ole tasa-arvoistanut opiskelijoita.

”Mut että, että tasa-arvoistaako se nyt sitten opiskelijoita, kun koulu hankkii heille koneet ja muut? Musta tuntuu siltä, että sitten kuitenkin osa vanhemmista ostaa esimerkiksi ne omat tietokoneet, ja niin mä itsekin tekisin lapsilleni, jos mun lapseni olisi täällä. Niin mä en ajattelisikaan että hän käyttäisi täällä koulun tietokonetta vaan mä hankkisin hänelle kyllä oman koneen. Että semmoinen lapsi jonka vanhemmat ei tee sellaista, niin hän saa koulun... huonon koneen. Suomeksi sanottuna. Että ei tää ainakaan niinku tasa-arvoista, vaikka ehkä kuvitellaan että tasa-arvoistaisi niin ei mun mielestä.” – Ulla

Ullan näkemys koulun tarjoamista tietokoneista liittyy osittain kapitalistiseen ajatukseen siitä, että jos parempia laitteita on saatavilla, halutaan niillä ostaa tietynlaista statusta. Ulla korosti kuitenkin perheiden sosioekonomisen aseman vaikutusta siihen, millaisia laitteita opiskelijat käyttävät. Vaikka koululta saa laitteet, halutaan silti käyttää omia, mikäli se on mahdollista. Sikäli siis koulun tarjoamia tietokoneita käyttäneet vain ne opiskelijat, joilla ei ole omaa kannettavaa tietokonetta tai älytablettia. Nuoren sosioekonominen asema voi siis käydä ilmi siitä, millaista tietokonetta hän käyttää, ja siksi koulusta saadut tietokoneet eivät itsessään tasa-arvoista opiskelijoita.

Opettajien haastatteluista ei ollut havaittavissa merkittävää näkemystä tai kokemusta siitä, tasa-arvoistaako koulutuksen maksuttomuus opiskelijoita vai ei. Osa haastateltavista oli sitä mieltä, ettei koulutuksen maksullisuus tai maksuttomuus varsinaisesti ole määritellyt

opiskelijoiden tasa-arvoa – tai ainakaan he eivät kokeneet asiaa niin. Opettajat kuitenkin kokivat maksuttomuuden lisänneen ennen kaikkea opettajien työtä.

”-- tänne kouluun hankitaan ihan noi tietokoneet ja sitten työvaatteet ja kirjat, ja tän tyyppiset asiat. Niin se työllistää meitä kanssa tosi paljon, että on pitänyt ikään kuin tähän muuhun oman työn oheen ottaa tavallaan semmoisia oheistehtäviä tai löytää sitten niitä ihmisiä, kenen työtehtäviin kuuluu vastata esimerkiksi niistä työvaatteista, ja siitä jakamisesta.” – Ulla

”Ehkä suurimpana, ei pelkästään ehkä oppimateriaalia, mutta tällä alalla on viranomaismaksuja. Eli lupiin liittyviä viranomaismaksuja. Siis niinku, hygieniapassi, ajokoe, monet tämmöset pätevyudet maksaa. Ja koulu maksaa. Ennen tätä niin opiskelijalla oli itse maksettavana jonkin verran viranomaismaksuja, opetus ei tietenkään maksanut, mutta viranomaismaksut maksoi – ja se oli tietysti opiskelijalle tietysti tässä kohtaa huono asia.” – Eero

Opettajat kertoivat uutena tulleen erinäisten lupakokeiden ja viranomaismaksujen määrät ja kustannukset. Erilaisia lupakokeita ovat esimerkiksi hygieniapassi ja ajokokeet, jotka opiskelijat maksoivat aiemmin itse. Lakimuutoksen myötä kaikesta opetuksesta tuli opiskelijalle maksutonta. Eräs opettaja koki maksuttomuuden vaikuttaneen negatiivisesti opiskelijoiden motivaatioon päästä kokeista läpi, sillä testit ja kokeet ovat heille maksuttomia.

”-- Ja sitten on tullut myöskin se, että opiskelijan motivaatio – tai siis osan opiskelijoitten motivaatio – kun se (koe) ei maksa, niin mennään koittamaan. Se on itse asiassa tosi iso asia tällä hetkellä, että opiskelijoilla oli sentään joku motivaatio... Se tuli ehkä sieltä – voi olla että se tuli sieltä taustajoukoista, että hei että ei se sitä äiti tai huoltaja mikä nyt on oikea termi nykyisin, niin tota se rupeaa ihmettelemään, kun en mä päässytäkään läpi ja se toinenkin koe maksaa satasen ja taas se maksaa satasen. Ja jos mä maksan itse niin silloinhan se motivaatio raha on aika kova motivaatio kuitenkin.” Eero

Haastattelujen aikaan opiskelijoilla ei ollut maksimirajaa, kuinka monta kertaa he saavat käydä tekemässä kokeet, ennen kuin joutuvat itse maksamaan. Ilmeisesti oppilaitos oli kaavailemassa asiaan muutosta, jottei erinäiset viranomaismaksut ja lupakustannukset nousisi valtavasti. Koululla ei ollut käytössä omaa testiä, jonka läpipääsyn jälkeen he pääsisivät vasta virallisiin ja maksullisiin kokeisiin, mutta sellaisen käyttöönottoa oli ainakin harkittu. Eero koki, ettei oppilaitos ollut osannut varautua opiskelijoiden lukuisiin uusimisyrityksiin, eikä osannut sanoa, millaisista kustannuksista oli kokonaisuutena kyse. Kaiken kaikkiaan Eero kertoi opiskelijoiden käyvän selvästi enemmän uusimassa lupakokeita verrattuna aikaan ennen oppivelvollisuutta, jolloin opiskelijat maksoivat kokeet itse. Eero koki, että maksullisuudella on ollut selvä vaikutus opiskelijoiden menestykseen niissä kokeissa, jotka ennen maksoivat heille. Rahan merkitys motivaatiolle on tutkitusti merkittävä (Lea & Webley

2006). On siis täysin mahdollista, että erinäisten lupakokeiden maksuttomuus aikaansaa sen, että opiskelija käy niin sanotusti ”kokeilemassa pääseekö läpi” herkemmin, kun se ei maksa hänelle tai hänen perheelleen mitään. Eero kuitenkin korosti, että on paljon opiskelijoita, joille läpipääsy kokeista ensimmäisellä yrityksellä on yhä kunniakysymys.

Opettajat olivat huolissaan myös opiskelijoiden jatko-opiskelumahdollisuuksista ja koulutuksen tasosta. Opettajat olivat sitä mieltä, että opetuksen taso on laskenut, eikä vastaa lukio-opetuksen tasoa.

”-- erkaantuu myöskin tällä menetelmällä hyvin paljon niin tää, että jos pitäisi olla tasavertaiset lukiokoulutus ja ammatillisen toisen asteen koulutus, niin kyyyllä nyt on... on niin kun niin kaukana toisistaan että. Että se mun mielestä se on sitä kuilua lisänny. Että taso on laskenut ja täältä ei saada semmoisia valmiuksia, jos mietitään että lukiokoulutuksen ja tämän pitäisi niinku teoriapohjaltaankin tarjota samat lähtökohdat sitten sinne ammattikorkeakoulututkintoon. Ja korkeakoulututkintoihin ylipäättään. Niin niin tota niin kyllä jää jälkeen kaveristaan, joka meni lukioon ja lukion kautta ammattikorkeakouluun.” – Pilvi

”Kyllä mä välillä oon vähän niinku surullinen siitä, että me ei pystytä tarjoamaan semmoista niinku haastavaa ja laadukasta opetusta sille parhaimmistolle, mitä meillä olisi tuolla kuitenkin niitä opiskelijoita, jotka haluaisi ehkä myöskin lähteä jatko-opiskelemaan. -- saako sitten esimerkiksi ne, jotka haluaisi lähteä ammattikorkeakouluun jatkamaan, niin saako he meiltä niinku riittävästi sitä tasokasta opetusta?” – Aada

Opetuksen laadussa ja jatko-opiskelumahdollisuuksissa on kyse mahdollisuuksien tasa-arvosta sekä ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden tasa-arvosta suhteessa lukiolaisiin. Ammatillisen opetuksen pitäisi vastata laadultaan ja tasoltaan lukio-opetusta. Opettajat olivat huolissaan siitä, pääseekö ammatillisen koulutuksen suorittaneena vielä tulevaisuudessakin jatkamaan korkeakoulutukseen, ja ovatko mahdollisuudet samat lukiokoulutuksen suorittaneiden kanssa. Vaikka lukiokoulutus ja ammatillinen koulutus ovat luonteeltaan ja opinnoiltaan jokseenkin erilaiset, tulisi niiden silti olla tasavertaiset jatko-opintojen kannalta. Opettajat kokivat, että opetuksessa edetään luokan heikoimpien osajien tahdissa, mikä selittää osaamistason laskua. Osa haastateltavista koki opiskelijoiden osaamistason laskun uhkaavan myös tulevaa ammatillista osaamista.

”Ja tää on mielenkiintoista jatkossa nähdä, että minkälaisia tuloksia tää lähtee tuottamaan tää oppivelvollisuuden laajentaminen, että vastaako se niihin hienoihin yleisiin tavoitteisiin, kun mihin sillä alun perin ajateltiin päästävän. Saada nopeasti ammatin ja päästä työelämään, ja vastata siihen haasteeseen. Mitä se nyt ei ainakaan näytä vastaavan, koska täällä probleemaa niin paljon, että näistä ei tule semmoista apua yhtäkkisesti tuonne työelämään, vaan he (opiskelijat) tarvitsee paljon apua.” – Pilvi

”Siis aina sanotaan, että teidät koulutetaan ammattiin, teidän ammattiin, mutta jos ei me toteuteta ja ymmärretä tota asiaa, niin ei heistä tule ammattilaisia.” – Kaija

Käsittelen osaamistason laskua ja erityisopetusta tarkemmin seuraavissa luvuissa. Osaaminen nousee kuitenkin esille melkein kaikissa kategorioissa, ja se liittyy kiinteästi myös tulevaan ammattiosaamiseen ja työelämään. Opettajat olivat huolissaan työelämän tulevaisuudesta, jos osaamistaso laskee. Samaan aikaan kun ammatillisen koulutuksen opettajat ovat huolissaan osaamistason laskusta, keskustellaan toisaalla (Seuri ym. 2018) tulevaisuuden työelämän osaamistason noususta. Oppivelvollisuusiän pidentämisellä pyrittiin vastaamaan muun muassa tulevaisuuden työelämän osaamistarpeisiin. Haastateltavien näkemyksien ja kokemusten perusteella oppivelvollisuusiän pidentämisellä ei kenties saavutettu sitä yleistä osaamistason nousua, jota sillä tavoiteltiin.

7.1.2 Muutos opetuksessa

Opettajat kokivat opiskelijoiden osaamistason heikentyneen viime vuosina, mutta tilanteen jopa pahentuneen oppivelvollisuusiän pidentymisen myötä. Opettajat kokivat, että opiskelijat eivät ole yhtä kunnianhimoisia opintojensa suhteen kuin ennen, eikä opiskelijoilta voi vaatia samanlaista osaamistasoa kuin vielä vuosikymmen sitten.

”Ja sitten perustaitojen lasku mitä nyt on uutisoitu (viittaa uutisiin PISA-tulosten laskusta), niin kyllä se näkyy meillä. Että jos ajatellaan, että vajaa kymmenen vuotta sitten tehtiin lopputyö esimerkiksi tai tämmöinen kirjallinen isompi lopputyö, niin ei semmoista voisi odottaa enää opiskelijoita.” – Silja

Opiskelijoiden osaamistason lasku ei ole itsessään uusi uutinen, vaan se on tunnistettu jo ennen oppivelvollisuuslain muutosta (esim. Pietilä ym. 2021). Aihe aiheutti myös paljon julkista keskustelua, kun vuoden 2022 PISA-tulokset julkaistiin loppuvuonna 2023.

Uusimmista PISA-tuloksista selviää, että suomalaisten nuorten matematiikan osaaminen sekä lukutaito ovat jatkaneet heikentymistään viimeisen 15 vuoden aikana (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2023). Myös haastatteleman opettajat kokivat osaamistason laskeneen jo ennen oppivelvollisuutta. Opettajat kuitenkin kokivat, että oppivelvollisuuden myötä tilanne ammatillisessa koulutuksessa paheni entisestään.

”Että kyllähän siis totta kai me huomattiin ihan selkeä muutos niin kun opiskelija-aineksessa, jos voi tämmöistä sanaa käyttää. Sellaiset niin kun heikot opiskelijat, jotka ei välttämättä olisi siis ollenkaan niinku lähtenyt opiskelemaan enää peruskoulun jälkeen, niin niin tulikin sitten meille opiskelemaan, esimerkiksi.” – Aada

”-- jos sitä nuoriso-osastoa ja laajennettua oppivelvollisuutta mietitään, niin se opiskelija-aines on muuttunut hyvin paljon vuosien aikana ja nyt tän muutoksen johdosta.” – Pilvi

Ammatilliselle puolelle koettiin tulevan jonkin verran sellaisia opiskelijoita, joilla ei ole välttämättä riittäviä taitoja saamaan koko tutkintoa suoritettua ja jotka eivät mahdollisesti olisi hakeneet sinne opiskelemaan ilman oppivelvollisuutta. Haastateltavien kokemukset ovat kiinnostavia, sillä tutkintojen pisterajat eivät ole merkittävästi laskeneet oppivelvollisuuden pidentymisen jälkeen siinä oppilaitoksessa, jossa haastattelut toteutin. Tutkintojen pisterajat ovat vaihdelleet rajusti vuodesta ja alasta riippuen. Joillain aloilla pisterajat ovat laskeneet kuluneina vuosina, kun taas osassa tutkintolinjoista pisterajat ovat nousseet. (Vipunen 2024b.) Selvää pisterajojen laskua ei kuitenkaan ole havaittavissa, vaan se on vaihdellut vuosittain. Siitä huolimatta lähtökohtaisesti kaikki opettajat kokivat yleisesti opiskelijoiden opiskelutaitojen heikenneen, ja yhä enenevän osan tarvitsevan tukea ja erityisopetusta opinnoissaan.

Haastateltavat kertoivat muuttaneensa toimintatapojaan ja opetustyyliään osaamistason laskun vuoksi. Osa uusista toimintatavoista liittyi opiskelijoiden peruskoulussa tottumiin tapoihin, liittyen esimerkiksi oppikirjoihin ja työvälaineiden mukana kuljettamiseen. Osa haastateltavista esimerkiksi kertoi, ettei opiskelijoilla ole mukana koulussa välttämättä kyniä tai oppikirjoja, eikä osa opiskelijoista halua kantaa niitä mukanaan.

”Just sitten kun monet opettajat on sitten vähän niinku mukautunut siihen, että onkin annettu esimerkiksi lupa jos on vaikka jotkut vihot, johon tehdään -- kaikki hommat, niin niin ne vihot on niinku siellä koululla säilytyksessä. Eli opettaja säilöö niitä siellä. Jossain niinku luokkakohtaisissa pinoissa. Että opiskelijan ei tarvitse kantaa niitä sitten edes taas, niin nyt he on alkanut niinku tottumaan sitten siihen, että tosiaan mitään ei tarvitse viedä kotiin eikä tarvitse huolehtia, että on mukana mitään, koska opettaja huolehtii niinku kaikesta. -- Ja mä en tiedä onko niin, mut siis mun mielestä tää on niinku lisääntynyt tosiaan tän oppivelvollisuuden jälkeen.” – Aada

Lisäksi opettajat kertoivat joutuneensa opettelemaan uusia pedagogisia tapoja ja menetelmiä, kuten opiskelijoiden pienryhmiin jakamista työrauhan säilyttämiseksi tunneilla. Haastateltavat kertoivat koulun joutuneen palkkaamaan lisää ammatillisia ohjaajia, sillä opettajat eivät ole pärjänneet oppitunneilla ilman apukäsiä. Opiskelijoiden osaamistaso on ollut niin heikkoa, että oppitunneilla on kerrattu matematiikan perusasioita.

”Että ihan ihan murtolukujen yhteen ja kertolaskua mä opetin tuossa. Joka kyllä pitäisi olla ihan jo sitten tuttua hommaa niinku tähän mennessä että.” – Aada

Haastattelujen perusteella voidaan todeta, että kaikki opettajat olivat havainneet opiskelijoiden osaamistason laskun. Osa ei osannut tarkalleen sanoa, onko oppivelvollisuus vaikuttanut asiaan, osa taas koki sen näkyvän selvästi. Havaintoja voi selittää opettavien opiskelijoiden määrät ja työkokemus. Opettajilla, jotka kohtaavat ja opettavat jopa sataa opiskelijaa päivässä, voi olla eri näkemys asiasta kuin sellaisilla opettajilla, jotka opettavat päivittäin huomattavasti pienempiä opiskelijamääriä. Haastattelujen perusteella näyttää siltä, että opettajien mielestä oppivelvollisuudella on ollut vaikutusta opiskelijoiden koulutaitoihin ja osaamiseen ammatillisella puolella ainakin jossain määrin. Opettajat kokivat, että jo aiemmin madaltunut osaamisen taso notkahti ennestään oppivelvollisuuden myötä.

Haastateltavat kokivat työn muuttuneen raskaammaksi ja työkuorman lisääntyneen oppivelvollisuuden laajenemisen myötä. Työkuormaa on lisännyt opiskelijoiden heikot taidot sekä esimerkiksi opetuksen maksuttomuus, sillä opettajat joutuvat hankkimaan koululle ne materiaalit ja tarvikkeet, jotka opiskelijat ostivat ennen itse. Lisäksi opettajien työkuormaa on lisännyt yksinkertaisesti koulussa käymisen pakollisuus, eli käytännössä opiskelijoiden perään soittaminen, jos he eivät tule kouluun.

”-- esimerkiksi tänä aamuna, että kun mä odotin, että opiskelija tulee (kouluun). Tota hänen kanssa juteltu siitä, että hänen pitää käydä, tää (koulu) on pakollinen niin tää tuo mulle ehkä enemmän painetta siitä, että mun täytyy oikeasti soitella hänen perään ja meidän pitää niinku järjestelmällisemmin... Ehkä vielä sellaista meidän protokollan mukaisia tukitoimia. Toisaalta se on ehkä tehnyt meille niin kun järjestelmällisemmäksi, mutta toisaalta se tuo myöskin ehkä enemmän meille töitä.” - Ulla

”-- tuntuu et hallinnollinen työ on lisääntynyt ja se tulee varmasti lisääntymään. Ainakin se mitä meitä on koulutettu. Asioita pitää entistä enemmän arkistoida. Niistä (asiakirjoista) on valitusoikeus ja se pitää jotenkin tehdä tosi selväksi opiskelijoille, ja siitä puhutaan nyt enemmän kuin ennen.” – Silja

”Paljon on tarvinnut opetella uusia työmenetelmiä tai tällöisiä tekniikoita, niinku tällöisiä aikatauluttamisen asioita ja... siihen jaksamiseen.” – Pilvi

Osa opettajista kertoi oppivelvollisuuden lisänneen työn kuormittavuutta ennestään. Opettajien kokemuksiin liittynee jo aiemmin todettu kokemus siitä, miten oppivelvollisuus on lisännyt työn määrää ammatillisessa koulutuksessa. Opettajat eivät avanneet tarkemmin, mikä oppivelvollisuudessa on eniten lisännyt heidän työnsä määrää. Opettajat mainitsivat syiksi esimerkiksi ”rumban” ja hallinnollisten tehtävien lisääntymisen. Osa opettajista ei itsekään osannut tarkentaa tarkalleen mistä kokemus työmäärän lisääntymisestä johtuu. Kenties syynä

on jo itsessään työn ja sen luonteen muuttuminen oppivelvollisuuden tultua osaksi myös ammatillista koulutusta. Työn muutokset kuormittavat työntekijöitä (Rautio 2010, 26), joten kokemus työn kuormittavuuden kasvusta voi johtua muutoksista työssä itsessään. Lisäksi ammatillisen koulutuksen resursseja on pienennetty viime vuosina (Ågren 2019), mikä itsessään on jo saattanut lisätä opettajien työmäärää ja koettua työn kuormittavuutta. Haastateltavat kuitenkin kokivat työmäärän kasvaneen ja työn kuormittavuuden lisääntyneen oppivelvollisuuden myötä. Etenkin oppivelvollisten opiskelijoiden opettaminen koettiin raskaaksi, mahdollisesti oppivelvollisuuden tuoman lisääntyneen työmäärän tähden. Työmäärän lisääntyminen saattaa tutkitusti lisätä myös työn kuormittavuutta (Työterveyslaitos 2025). Opettajien kokemukset voivat siis johtua kokonaisuudessaan vähentyneistä resursseista ja sitä seuranneesta lisääntyneestä työmäärästä sekä työssä tapahtuneista muutoksista.

”-- mun edellinen ryhmä, se oli mun ensimmäinen oppivelvollisuusryhmä ja oli aika rankka vuosi, että uuvuin ihan tyystin.” – Silja

”-- muistaakseni pyytänytkin, että tälle vuodelle tehtiin semmoinen työsuunnitelma, että mun ei kauheasti tarvitse olla niitten kanssa ketkä tulee sieltä peruskoulusta suoraan. Koska meno on hurjaa ja ymmärrys siitä, että minkälaiselle alalle ollaan opiskelemassa niin tota niin on vielä hyvin hakusessa niillä nuoremmilla opiskelijoilla --” – Pilvi

”Kun se lakimuutos tuli, niin mulla oli toiveena nimenomaan, että mulla ei olisi vastuulla oppivelvollisia. Varsinkin silloin ensimmäisenä vuonna kun se tuli. No meillä on... No toiset tykkää, ei niin voi sanoa, että ei voi yleistää... Mutta on opettajia, mitkä ei välttämättä halua ottaa vastuulleen niitä ketkä tulee tänne ensimmäistä vuotta, tai aloittavia. Siinä on omia juttuja aika paljon enemmän.” - Eero

Silja kertoi uupuneensa täysin työskennellessään vastuuopettajana oppivelvollisille. Pilvi koki, että ensimmäisen vuoden opiskelijoiden kunnianhimo omaa alaa ja ammatti-identiteettiään kohtaan on alhaisempaa kuin pidempään opiskelleilla opiskelijoilla. Pilvi ja Silja kokivat, että oppivelvollisuus on vaikuttanut opiskelijoiden kunnianhimoon, ja opiskelijat ylipäänsä vaihtelevat aloja opintojensa alussa enemmän kuin ennen. Tietyntyylinen opiskelijoiden opintojen päämäärättömyys harmitti osaa haastateltavista. Jotkut haastateltavat kertoivat harkinneensa jopa alan vaihtoa, tai olevansa muuten tyytymättömiä nykytilanteeseen.

”-- enkä halua olla semmoisessa koulussa opettajana, joka on nuorisotila tai semmoinen etsintäpaikka. Eli tavallaan oma se ammatti-identiteetti opettajana olisi vahvasti se, että okei me lähdetään opiskelemaan kunnianhimoisesti

tämmöiseen ammattiin ja ollaan ylpeitä siitä ja ollaan motivoituneita siihen.” – Silja

Kaikki haastateltavat kokivat työn muuttuneen ja työn kuormittavuuden lisääntyneen jossain määrin sen jälkeen, kun ammatilliseen koulutukseen tuli oppivelvollisia opiskelijoita. Haastateltavista jokaisella oli oma subjektiivinen kokemus työstään ja siinä tapahtuneista muutoksista viimeisten vuosien aikana. Kukaan haastateltavistani ei myöskään opettanut täysin samoja aineita täysin samoille opiskelijoille, vaan haastateltavien välillä oli eroja opetettavissa aineissa sekä ammattialoilla kuin myös opettavien opiskelijoiden määrissä. Siljalla ja Pilvillä oli haastateltavistani isoimmat opiskelijamäärät kontollaan, ja etenkin he olivat kokeneet viimeiset oppivelvollisuusvuodet työssään aiempaa raskaampina.

7.1.3 Erityisopetuksen lisääntyminen

Kaikki opettajat kertoivat erityisopetuksen tarpeen lisääntyneen merkittävästi. Ilmiö itsessään selittynee vahvasti yleisen osaamistason laskulla, sillä yhä useamman opiskelijan osaamistaso on liian heikko ammatilliselle puolelle. Haastateltavat kertoivat koulun lisänneen erityisopetusta sekä erilaisia pajoja runsaasti vastaamaan lisääntyneeseen tarpeeseen oppivelvollisuuden jälkeen. Lisäksi koulussa oli järjestetty valtakunnallisen mallin mukaisesti uudenlaisia ryhmiä opiskelijoille, jotka tarvitsevat paljon tukea opintoihinsa.

”-- näiden tukipajojen ja erityisopettajien palveluita on paljon lisätty tässä tän oppivelvollisuuden laajentamisen lisäksi.” – Pilvi

”Me ollaan lisätty meidän tarjontaa ja erilaisia tukiryhmiä. Esimerkiksi tällainen oppimista valmentava ryhmä meillä on tänä syksynä just perustettu heille.” – Ulla

”Meillä on nyt perustettu semmoista elämänhallintaryhmä erikseen, johon on sitten näistä niinku normaaliryhmistä mennyt opiskelijoita, koska kymppiluokkaa ei enää ole. Niin se on tavallaan meillä nyt se luokka sitten, mikä on perustettu, valtakunnallisen mallin mukaisesti.” – Silja

Opettajien kokemukset vastaavat tilastoja ammatillisen koulutuksen erityisopetuksesta. Erityisopetuksen määrä on lisääntynyt jo vuosia (Karvi 2024). Oppivelvollisuuslain muutoksen jälkeen erityisopetuksen määrä on kasvanut entistä jyrkemmin. Vuonna 2023 erityisopetusta sai 34 659 ammatillisen oppilaitoksen opiskelijaa, kun vuonna 2019 erityisopetuksessa oli 29 571 opiskelijaa. (Vipunen 2024a.) Vaikka tilastot yhdistävätkin kaikkien Suomen ammatillisten oppilaitosten tilanteen, eikä tilastoissa eritellä oppilaitoksia

toisistaan, uskallan opettajien kokemuksen pohjalta yleistää tilanteen koskemaan myös sitä ammatillista oppilaitosta, jossa haastattelut toteutettiin.

Lähes kaikki haastateltavat kokivat tarvitsevänsä enemmän erityispedagogista osaamista. Opettajat kokivat oman pedagogisen osaamisensa olevan välillä koetuksella, mikä on saattanut lisätä myös työn kuormittavuuden kokemusta.

”Ja mä koen, että se opettajakoulutus ehkä minkä itse on käynyt, niin se ei ole valmistanut tällaiseen... Eli mä ajattelen, että ehkä pitäisi olla enemmän sitä ohjausosaamista.” – Silja

”-- käytännössä joka ikinen opettaja meillä on erityisopettaja. Mutta ilman siihen tarvittavaa koulutusta tai pätevyyttä.” – Aada

”-- me tehdään nyt sitä VALMAA (tutkintokoulutukseen valmentavaa koulutusta) täällä samaan aikaan kun he on jo ammatillisessa koulutuksessa.” – Pilvi

”-- ammatilliset erityisopettajat, jotka on sitten siellä ammatillisissa opinnoissa, keittiössä tai kentällä ylipäättään. Ja heitä tarvitaan todella paljon, mutta kysymys on myös siitä, että ei se osaaminen riitä täällä näiden haasteiden äärellä mihin sunkin tutkimus nyt kohdentuu.” – Kaija

Etenkin erityisopettajat kokivat erityispedagogisen ymmärryksen lisäämisen sekä ajattelukulttuurinmuutoksen olennaiseksi osaksi omaa työtään.

”Meillä on tärkeä rooli siinä, että se tämmöinen ajattelu ja kulttuuri muuttuu siellä koulussa. Opettajat on kiinnostuneita. No meillä ainakin. Mutta siihen tarvitaan sellaista, tiedätkö niinku semmoista syvempää ymmärrystä asioiden syy-seuraussuhteista. Ei se ei johda mihinkään, että *'miksi nää on tällaisia? Miksi nää nykynuoret on tällaisia?'*” – Kaija

Opettajat pohtivat lisääntyneen erityisopetuksen johtuvan siitä, että peruskoulusta tulee opiskelijoita pienryhmistä ammatilliselle puolelle yleiseen opetukseen. Opettajilla oli myös selvä yhteinen kokemus siitä, että yhä enemmän on opiskelijoita, joiden osaaminen ei riitä toisen asteen koulutukseen tai siellä pärjäämiseen. Opettajat kokivat, että eniten tilanteesta kärsivät ne opiskelijat, joilla ei ole koulunkäynnin haasteita, sillä tunneilla edetään usein hitaammin oppivimpien tahtiin.

”-- ajatellaan siis, että se yleinen tuki on sellainen, että sitä jokaisen opettajan pitää antaa, mutta kun sen lisäksi meillä on myös ne erityistä tukea tarvitsevat, jotka on siellä normaaliryhmissä.” – Aada

”-- mä oon aina kokenut huonoa omaatuntoa siitä, että semmoiset opiskelijat, jotka on tota peruskoulun puolella ollut pienryhmissä ja tarvinnut paljon tukea, niin ne ohjautuu täällä ammatillisella toisella asteella näihin yli kahdenkymmenen henkilön opiskelijaryhmiin. Ja sehän on täysin mahdoton yhtälö niinku

kummankaan ja kaikkein eniten niinku säälistää se opiskelija joka sieltä peruskoulun pienryhmässä on tullut tänne isoon ja isoihin ryhmiin ja ammattiin opiskelemaan, niin eihän se lähde käyntiin oikein mitenkään, tarvitsee paljon tukitoimia” – Pilvi

Opettajat kokivat opetuksen muuttuneen yleisestä opetuksesta erityisopetuksiksi. Haastateltavat suhtautuivat yleiseen tukeen hieman eri tavoin, osa myönteisemmin ja osa kielteisemmin. Osa opettajista koki, ettei oppivelvollisuusudistus välttämättä palvele kaikkia, etenkin paljon tukea tarvitsevia opiskelijoita. Haastateltavat toivoivat jonkinlaista muutosta toisen asteen ja peruskoulun nivelvaiheeseen. Opettajat ehdottivat esimerkiksi erityisammattiopistojen opiskelijapaikkojen lisäämistä sekä jonkinlaisen kymppiluokan palauttamista tai kehittämistä. Etenkin erityisammattiopistojen sisäänottomääriin toivottiin lisäämistä. Ratkaisuksi osaamistason laskuun osa opettajista toivoi erityisluokkien tuomista myös ammatilliseen koulutukseen, jottei koko opetuksen taso laskisi.

”kyllä mä niinku sanoisin, että pitäisi enemmän siis laittaa opiskelijoita oikeasti ihan tasoryhmiin. Koska nyt toi se yleinen niin kun hälinä tai semmoinen välillä suorastaan kaaos mitä siellä luokissa on, niin se vaikuttaa sitten niinku ihan koko kouluun ja kaikkiin siis. -- Tai sitten meille pitäisi ammattiopistolle ihan tehdä niin kun erikseen ne erkkaryhmät. Mutta sekin just, että niitä on niin paljon, että sitten suurin piirtein kolmasosa meidän opiskelijoista olisi niissä erkkaryhmissä.”
– Aada

Viime vuosina tasoryhmistä on pyritty irtautumaan ja opetuksesta kehitelty inklusiivisempaa ja opiskelijoita tasa-arvoistavampaa. Aada koki, että inklusiivisella muutoksella on heikennetty työrauhaa, ja muutoksen laskevan myös yleistä osaamistasoa, jos luokassa edetään ”hitaimman oppijan” tahtiin. Aadan esiintuoma paradigma on hyvin keskeinen inklusiokeskustelussa, ja tutkimuksissa (esim. Lehtomäki & Mikkilä-Erdmann 2024) on havaittu hyvin samanlaisia ilmiöitä, joita Aada mainitsi. Kaija oli erityisopettajana Aadan kanssa tasoryhmistä täysin eri mieltä.

”Siinä mielessä tää oppivelvollisuuden pidennys ja se, että meillä ei ole pienryhmiä. Kun se toteutetaan oikealla tavalla. Niin se on ihan järkyttävän tai monta kertaa semmoinen todella korjaava kokemus ja eheyttävä ja yhdenmukaista, vaan he pääsee pois siitä nimenomaan sitten toiseuden tunteesta.”
- Kaija

Kaija oli vahvasti inklusion kannalla ja koki, että ammatillisessa koulutuksessa opiskelijat pääsevät viimein peruskoulun jälkeen eroon toiseuden kokemuksesta, kun ammatillisella puolella opiskelijoita ei jaeta enää pienryhmiin. Toisaalta esimerkiksi Pilvi koki taas eriarvoistavana sen, että opiskelijat tulevat pienryhmistä peruskoulusta ammatilliselle puolelle

yleiseen opetukseen. Pienryhmistä ja erityisopetuksesta siirtyminen ammatilliseen yleiseen opetukseen jakoi siis mielipiteitä.

7.1.4 Lisääntynyt alan vaihtaminen ja koulutuksen keskeyttäminen

Opettajat kokivat opiskelijoiden opiskelumotivaation laskeneen sekä kouluun sitoutuneisuuden muuttuneen. Opettajat kokivat, ettei opiskelu ole välttämättä tavoitteellista, eikä opiskelija ole tavoittelemassa tutkintoa. Osa opettajista myös koki, ettei osalla opiskelijoista välttämättä ole samanlaista ammattiylpeyttä kuin ennen, vaan tunneille tullaan ”hengaillemaan” pakosta, ei niinkään opiskelemaan.

”Siellä on opiskelijoita, jotka ei ole motivoituneita vaan on he koulussa pakosta. Heistähän tehdään sitten lastensuojeluilmoitus, jos he eivät käy koulua ja niiden (ilmoitusten) määrä onkin lisääntynyt tän muutoksen jälkeen. -- Siellä on biljardipöytä jossa hengailaan, ne ei välttämättä ole tunneilla ne opiskelijat. Saattaa viihtyä koulussa, mutta että niillä ei ole oppimiseen liittyvää tai tutkintoon liittyvää tavoitetta” – Silja

”No ehkä se (oppivelvollisuus) voi näkyä sillee – nyt tulee yksi niinku negatiivinen, negatiivisempi asia mieleen – että tavallaan että he voi jatkaa sitä samaa käyttäytymismallia, mitä he ovat tehneet peruskoulussa.” – Kaija

Opettajat kertoivat opiskelijoista tehtävien lastensuojeluilmoitusten ja perään soitteluun lisäävän jossain määrin heidän työmääräänsä ja sitä kautta vaikuttavan myös heidän työssä jaksamiseensa. Opettajat kertoivat, ettei koulussa ollut ennen oppivelvollisuutta samanlaista ”hengailukulttuuria” kuin oppivelvollisuuden jälkeen. Ilmiö on sinänsä looginen, sillä osa opiskelijoista saattaa suhtautua koulunkäyntiin ammatillisellakin puolella samalla tavalla kuin peruskouluun, kuten Kaija sanoi. Etenkin ne opiskelijat, jotka eivät olisi hakeneet ammatilliselle puolelle ilman oppivelvollisuutta, nousevat tässä kohtaa mielenkiinnon kohteeksi. On mahdollista, opettajien kokemusten perusteella jopa todellisuutta, että koulutukseen hakeutuu matalasti opintoihin kiinnittyneitä opiskelijoita, joilla ei ole tutkinnollista tavoitetta ja jotka tulevat kouluun tottumuksesta, mutta eivät varsinaisesti aktiivisesti opiskelemaan.

Lähes kaikki opettajat mainitsivat opiskelijoiden vaihtelevan linjoja enemmän kuin ennen.

”Valitettavasti myös esimerkiksi keskeyttämisprosentti ensimmäisten kuukausien aikana on suuri.” – Eero

”Tuntuu että niitä vaihtajia on jonkun verran. Ehkä nyt enemmän.” – Kaija

Opiskelijoiden tutkintolinjojen vaihtamisesta ei ole julkaistu julkista dataa, etenkin oppivelvollisuuden jälkeiseltä ajalta. Opettajien kokemuksia on siis tätä tutkielmaa varten mahdoton verrata tilastolliseen tietoon. Lähes kaikki haastateltavat kuitenkin kokivat, että opiskelijat liikkuvat enemmän tutkintojen välillä viime vuosina. Haastateltavat pohtivat opiskelijoiden liikkuvuutta myös ilman, että sitä erikseen kysyttiin. Opintolinjojen vaihtaminen ja tutkinnon keskeyttäminen kertovat matalasta opintoihin kiinnittymisestä.

7.1.5 Opettajien tulevaisuususko

Kysyin kaikilta haastateltavilta, mitä he ajattelivat oppivelvollisuuden laajenemisesta. Mielenpitoet ja näkökulmat vaihtelivat. Erityisopettajat pitivät uudistusta lähtökohtaisesti parempana kuin ammatilliset opettajat.

Ulla: ”Kyllä mä toisaalta oon sitä mieltä, että se että opiskelijan on ysiluokan jälkeen pakko lähteä opiskelemaan. Niin mä ajattelen, että se on kyllä yhteiskunnallisesti tosi hyvä asia. Että jonkun pitää ottaa niistä nuorista koppi ja meidän yhteiskunnalla on velvollisuus huolehtii, että mitä se 16-vuotias tekee. Niin mun mielestä se on hyvä asia.”

Kaija: ”Siinä mielessä mä en pidä sitä mitenkään huonona sitä, että se oppivelvollisuus on pidennetty tommoisessa turvallisessa ympäristössä, missä kasvatusalan ammattilaiset ymmärtävät sen ja tiedostavat sen, että se kasvu on meneillään, niin heillä on turvallista siellä kasvaa. Ja bonuksena vielä se, että meillä ei tarvitse niitä armovitosia antaa. Me opetetaan heitä työelämään.”

Aada: ”Kokonaisuutena näin sitten niinku jälkeenpäin, niin kyllä edelleen sinänsä mun mielestä se on hyvä että peruskoulun jälkeen kaikkien oikeasti pitää mennä johonkin. Koska siinä kohtaa, jos ollaan 15-vuotiaita, niin on se aika paha, että jää siinä kohtaa ihan tyhjän päälle. Mutta se, että miten se olisi sitten tälleen jälkikäteen ajateltuna niinku pitänyt tehdä? Kyllähän se siis heikentää kokonais-, meidän opetuksen laatua. Että jos se sisään tuleva ”aines” niinku heikkenee – mä puhun tosi tälleen tyhmästi, mutta kuitenkin – niin se vaikuttaa siis kaikkiin.”

Pilvi: ”Tää on nyt yhdenlainen kokeilu. Niin mä ajattelen. Ja tota tästä sitten taas jalostetaan. Ehkä toivottavasti astetta parempaan. Ja sen peruskoulun opettajakollegat saisi siellä tukea siihen omaan työhönsä. Missä se pohja tehdään tänne toiselle asteelle.”

Silja: ”Se nykytila, jossa ollaan ja katsotaan mihin hommat menee, niin mä näen sen niinku myöskin yhteiskunnassa tai niinku huonona asiana.”

Eero: ”Ei ole (hyvä asia). Se on lisännyt työtä. Se on lisännyt nimenomaan vastuuopettajan työtä vielä enemmän.”

Opettajien mielenpitoet vaihtelivat positiivisesta negatiiviseen. Opettajat pitivät pääsääntöisesti oppivelvollisuuslain muutosta yhteiskunnallisesti positiivisena asiana, kuten Kaija suoraan

ilmaisi. Osa haastateltavista koki lakimuutoksen itsessään hyvänä asiana ja ylevänä tavoitteena, mutta sen tulleen liian nopeasti ja hätäisesti voimaan. Osa opettajista koki, että heidän oppilaitoksensa ei ehtinyt valmistautumaan lakimuutokseen riittävästi ennen sen voimaantuloa, ja ensimmäinen oppivelvollisuusvuosi meni uuteen totuttelemisessa ja toimivia käytäntöjä etsiessä. Ero taas koki, että uudistuksen suunnittelu- ja toimeenpanovaiheessa ei kuultu alan ammattilaisia tarpeeksi.

”Tää on varmaan nyt se perinteinen juttu, että olisi voinut kysyä niinku täältä. Täältä tota. Toteuttajataholta tai mikä tää nyt sitten, täältä käytännön hommistakin jotain asioita ennen kuin mennään päättämään. Niin on ihan semmoinen olo, että eipä oo kysely.” – Eero

Osa haastateltavista tarkasteli asiaa aavistuksen eri näkökulmasta. Etenkin Silja koki, että nuorten annetaan ikään kuin ajelehtia ilman kunnan suuntaa, eikä oppivelvollisuuden muutos varsinaisesti auttanut asiaan. Kenties tästä on kyse myös opiskelijoiden alan vaihtamisessa. Ehkä nuoret etsivät yhä sitä omaa juttuaan, ja vielä tutustuvat siihen, mitä he haluaisivat työkseen tehdä. Osa nuorista ei halua tehdä mitään.

Kysyin kaikilta haastateltavilta millaisia kehitysehdotuksia heillä olisi, jos he saisivat itse päättää. Haastateltavat kokivat, että peruskoulun ja toisen asteen siirtymävaiheeseen tarvittaisiin enemmän joustavuutta ja siirtymästä pitäisi tehdä helpompaa. Osa opettajista toivoi, että opiskelijoiden mukana tulisi heistä myös enemmän taustatietoja ammattioppilaitokseen siirryttäessä.

”Jonkinlaista uudistusta tai kehittämistä vaatisi varmaan toi nivelvaihe, se siirtyminen sieltä yläkoulusta ja tavallaan se yhteistyö opiskelijoiden ja niitten oppilaitosten kanssa. Se on nyt ehkä vähän parantunut nyt tänä vuonna. Mutta että jää liikaa tietoa sinne yläkouluun, että se on aika haasteellista.” – Ulla

”-- ehkä poliittisena päättäjänä ottaisin vähän takapakkia ja ohjaisin, ja niin ehkä nyt on tulossakin, niin tota sinne peruskoulun puolelle enemmän tukitoimia. Niin niin sitten varmaan tämä tästä muotoutuu sen kaltaiseksi, että sieltä peruskoulusta tullaan ihan sujuvasti sitten tänne ammatilliseen koulutukseen.” – Pilvi

Opettajilla oli lukuisia kehitysehdotuksia tulevaisuutta ajatellen. Osa ehdotuksista oli hyvinkin konkreettisia, osa vaati yhteiskunnallista päätäntävaltaa. Opettajien kokemuksista ja näkemyksistä havaitsi, että useimmat opettajat kokivat muutoksen olevan yhä tietyllä tavalla kesken, tai meneillään oleva yhteiskunnallinen prosessi. Esimerkiksi nivelvaiheen kehittäminen sujuvammaksi vie aikaa. Karvi julkaisi syksyllä 2024 raportin, jossa kartoitettiin

mm. ammatillisen koulutuksen sekä nivelvaiheen opinto-ohjauksen uusia muotoja ja vaikuttavuutta. Karvi suositteli etenkin ammatilliseen koulutukseen ryhmämuotoista opinto-ohjausta, jotta opiskelijoiden mahdollisuudet saada tietoa esimerkiksi väyläopinnoista ja opintojen jatkamisesta koulutuksen jälkeen olisivat yhdenvertaiset. Peruskoulun oppilaanohjauksessa nähtiin tarpeelliseksi lisätä yksilöohjausta, ja taata se, että kaikki oppilaat saavat kattavat tiedot jatkokoulutusmahdollisuuksistaan. (Jokio ym. 2024, 49.) Raportin perusteella nivelvaihetta pyritään yhä kehittämään, ja etenkin oppilaanohjaus on otettu suurennuslasin alle.

Osa haastateltavista koki, että jatkossa tarvittaisiin enemmän rakenteellisia tukitoimia kouluun ja opiskelijoille. Myös opinto-ohjaukseen ja ennen kaikkea peruskoulun puolelle toivottiin enemmän panoksia, jotta tulevilla opiskelijoilla olisi oikeasti käsitys siitä, mitä he ovat lähdössä opiskelemaan ja työkseen tekemään.

”-- joku tämmöinen taho, joka nopeammin ottaa kopin nuoresta silloin kun huomataan että hän ei halua opiskella ollenkaan tai ei halua opiskella sitä alaa mihin hän on päätenyt.” – Silja

”-- työelämään tutustumista ja sitten tietysti opinto-ohjauksen määrän lisäämistä sinne peruskoulun puolelle, että tosiaan niinku osaisi vielä paremmin, oikeammin miettiä sitä omaa ammattialaa -- ettei sitten kovin paljon tulisi opiskelemaan semmoisia, jotka ei niinku ajattele päiväkään tekevänsä tätä työtä” – Pilvi

Opiskelijoiden alojen välinen liikkuvuus ja epäröinti on eittämättä niin yksilöllinen kuin yhteiskunnallinenkin kysymys. Tutkintojen vaihtaminen ja jopa kumuloituminen on yhteiskunnalle kallista, joten olisi niin yksilön kuin yhteiskunnan etu, että nuorella olisi kunnianhimoa ja halua suorittaa opintonsa loppuun ja sen jälkeen työllistyä tutkintoa vastaavalle alalle.

Erityisopettajat Ulla ja Kaija korostivat erityisopetuksen ja osaamisen riittävyyden merkitystä. Erityisopettajat olivat huolissaan opiskelijoiden opinnoissa menestymisestä, inklusiivisuudesta sekä yhtäläillä opettajien jaksamisesta ja erityispedagogisesta osaamisesta.

”Miten se sujuisi silleen, että opiskelijoille olisi helpompi tulla. He pääsisi oikeisiin ryhmiin ja saisi oikeanlaista tukea oikeaan aikaan. Mä yritän koko ajan kehittää tätä niin, että opettajat jaksaisi tätä täällä paremmin ja opiskelijat pystyisi paremmin etenemään. Ja ne, jotka ei etene kauhean hyvin, niin sitten miten he saisi niitä tukitoimia mahdollisimman nopeasti ja inhimillisesti. Silleen että he pääsisi sitten sujuvasti jatkaa kuitenkin sitten opiskelua tai sitten mahdollisesti vaihtaa alaa.” – Ulla

”-- osaaminen ei ole sillä tasolla, että miten me ollaan pystytty ottamaan vastaan tämä muutos. Eli kyllä mä lähtisin tätä rakennetta muuttamaan, että on niin kun... On sellaiset, sellaiset henkilöt siellä erityisopetuksessa, joilla osaaminen riittää, koska hehän luo sitä kulttuuria sinne. Ja meidän tehtäväkuvaan kuuluu niinku sen erityisopetuksen kulttuurin esiin nostaminen, ylläpitäminen.” – Kaija

Myös Kaija nosti esiin rakenteellisen kehittämisen, etenkin henkilöstön kehittämisen. Kaija piti tärkeänä, että opettajilla on riittävä erityispedagoginen ymmärrys ja osaaminen, jotta he pärjäävät ja jaksavat työskennellä myös paljon tukea tarvitsevien nuorten kanssa. Siljan ehdotus olikin, että opettajien työssä jaksamiseen tulisi panostaa. Kenties opettajien osaamisen kehittäminen ja ylläpitäminen tukisivat opettajien työssä jaksamista uusien haasteiden edessä.

7.2 Tutkimuskysymys 2

Seuraavaksi tarkastellaan millaisia muutoksia opettajat ovat havainneet opiskelijoiden opintoihin kiinnittymisessä oppivelvollisuusiän pitenemisen jälkeen. Opettajien kokemukset on esitelty pääkategorioittain. Haastateltavien kokemuksissa korostui pidempiaikainen muutos opiskelijoissa ja uudessa sukupolvessa sekä koulutaitojen muutoksessa. Myös koronapandemialla uskottiin olevan oma roolinsa opiskelijoiden opintoihin kiinnittymisessä.

7.2.1 Oppivelvollisuus

Haastateltavien kokemukset opiskelijoiden kouluun kiinnittymiseen vaihtelivat. Osa opettajista koki opiskelijoiden keskeyttävän opintonsa tai vaihtavan opintolinjoja aiempaa enemmän. Osa koki, että opintoihin kiinnittymisen lasku on ollut jo pidempiaikainen ilmiö, mutta oppivelvollisuuden muutoksen ei koettu vaikuttaneen asiaan. Osa koki, että lakimuutos on vaikuttanut negatiivisesti opintoihin kiinnittymiseen.

”-- me puhutaan aika paljon siitä, että se ei siis ole nyt parantunut tämän oppivelvollisuus uudistuksen jälkeen tämä opintoihin kiinnittyminen. Joo se niin se ei ole missään tapauksessa parantunut. Kyllä se on mennyt huonompaan päin.”
– Eero

”-- tuntuu että niitä vaihtajia on jonkun verran. Ehkä nyt enemmän.” – Aada

Opettajat kokivat opintojen liikkuvuuden jossain määrin lisääntyneen oppivelvollisuusiän pidennyttyä. Opiskelijoiden tutkintojen vaihteluista ei ole saatavilla julkista dataa, eli vertailu tilastoihin on tässä tutkielmassa mahdotonta. Mielenkiintoista onkin se, johtuuko mahdollinen lisääntynyt liikkuvuus opintojen pakollisuudesta vai jostain aivan muusta.

Opintojen keskeyttäminen kertoo matalasta kouluun kiinnittymisestä. Alan tai linjan vaihtaminen sen sijaan ei vielä itsessään kerro opiskelijan opintoihin kiinnittymisestä. Opiskelija voi vaihtaa linjaa, vaikka olisi motivoitunut ja innostunut käymään koulua. Lisääntynyt tutkintolinjan vaihtaminen voi selittyä nuorten itsensä etsimisellä. Lisäksi ennen toisen asteen pakollisuutta nuorilla on saattanut olla selkeämpi ajatus siitä, mitä he haluavat opiskella, koska opiskelu ei ole ollut enää pakollista. Nuoret ovat peruskoulun jälkeen päättäneet itse lähteä opiskelemaan, ja mahdollista alaa on saatettu ajatella tarkemmin sen vapaaehtoisuuden takia. Oppivelvollisuuden pidennyttyä nuoret tietävät, että heidän on pakko hakea jollekin linjalle, eivätkä kenties ajattele asiaa niin syvällisesti kuin aikana ennen toisen asteen pakollisuutta. Haastateltavat pohtivat pakollisuuden merkitystä opintoihin kiinnittymisessä:

”No niitä tietysti aina niitä mieltijöitä ollut, mutta on näitä jotka eivät käy koulua. He käy niinku pakotettuna sitä. He pakotettuna ikään kun menee siinä eteenpäin.”
Silja

”-- tuntuu kyllä että... Että niin kun linjan (alan) vaihtajia on enemmän. Että ne on ehkä tullu, että just kun on ollut pakko sitten tulla jollekin, johonkin linjalle, niin sitten on tultu johonkin ja se ei olekaan ollut sitten se mistä on tykännyt, niin joko siinä käy sitten niin, että ne on tosi epämotivoituneita siihen, mihin on sattunut tulemaan, jos he siihen jää.” – Aada

Ulla koki, että opintojen pakollisuus tulee esiin pääosin heikosti kouluun kiinnittyneiden opiskelijoiden kanssa.

”Kyllähän se (pakollisuus) tuolla niinku... Jollain tasolla tulee puheeksi. Mutta se tulee puheeksi vaan näiden opiskelijoiden kohdalla, mun mielestä, joiden kanssa on sitä haastetta. Että ei semmoisen opiskelijan kanssa, joka menee ihan normisti eteenpäin. Niin ei, ei se tule puheeksi oikeastaan ollenkaan tällöinen pakollisuus.” – Ulla

Vaikka nuori on oppivelvollinen, se ei tarkoita, että nuori haluaa käydä koulua tai opiskella. Nuorten koulutuspolkuihin ja mielekkään tutkinnon valitsemiseen voidaan vaikuttaa tehokkaalla ja riittävällä opinto-ohjauksella (Jokio ym. 2024, 48). Nuorten opiskelumotivaatioon ja koulussa viihtymiseen voi olla vaikeampi vaikuttaa. Nuori voi suhtautua ammatilliseen koulutukseen peruskoulun pakollisena jatkeena, jonne riittää, että saapuu paikalle. Opettajat pohtivat paljon peruskoulun ”armovitosten” merkitystä toisella asteella. Opettajat kokivat, että osa opiskelijoista suhtautuu ammatilliseen koulutukseen kuin peruskouluun, josta pääsee läpi, kunhan tulee kouluun. Ilmiö selittänee ”kouluhengailun”, jossa kouluun tullaan, mutta ei varsinaisesti opiskelemaan tai suorittamaan kunnianhimoisesti

tutkintoa. Ennen oppivelvollisuutta kouluun ei ollut pakko mennä, joten nuorilla ei ollut tarvetta mennä koululle kuluttamaan vain aikaansa, vaan he tulivat vapaaehtoisesti opiskelemaan tutkintoa.

”Että ne (opiskelijat) on itse sisäistänyt, että heidän pitää käydä koulua 18-vuotiaaksi asti, mutta meidän ei tarvitse – eikä me voida toimia samalla tavalla kuin peruskoulussa. Meillä ei voida antaa mitään armovitosta. Ja tätä ne nuoret ei ymmärrä. Ne tulee sillä asenteella meille, että ei niillä ole mitään käsitystä, että miten meillä toimitaan.” – Kaija

”-- siellä on biljardipöytä, jossa hengailaan. Ne ei välttämättä ole tunneilla ne opiskelijat, saattaa viihtyä koulussa, mutta että niillä ei ole niinkun oppimiseen liittyvää tai tutkintoon liittyvää tavoitetta” – Silja

Opettajat kokivat, että koulussa on oppivelvollisuuden jälkeen enemmän opiskelijoita, joiden kouluun kiinnittyminen on matalaa ja joilla ei ole varsinaista halua suorittaa tutkintoa ja jotka eivät ole täysin käsittäneen sitä, että ammatillisessa koulutuksessa opiskelijoita valmistellaan työelämään ja ammattiin. Opiskelijat tulevat kouluun, koska heidän on yksinkertaisesti pakko. Osaa opettajista harmitti, ettei kaikilla opiskelijoilla ole sellaista ammattilypeyttä, jota ennen oli, ja etteivät kaikki opiskelijat aio tehdä niitä töitä, joihin koulutus on tarkoitettu.

”-- se, että ei ole tarttumapintaa työelämään ja tota ja sitten se, että jos ennen tänne on haettu ja hakeuduttu, että haluaa tietyn alan työtehtäviin, niin nyt sieltä ohjautuu aika paljon semmoisiakin, joille on ihan sama mille ammattialoille heidät niinku sijoitetaan opiskelemaan.” – Pilvi

7.2.2 Muutos opiskelijoissa

Haastateltavat pohtivat tuen tarpeen muutosta ja erityisopetuksen tarpeen lisääntymistä ammatillisessa koulutuksessa, ja etenkin sen osuutta opintoihin kiinnittymiseen ja opintojen pakollisuuteen. Opettajat kokivat opettamisen muuttuneen ja mukautuneen opiskelijoiden lisääntyneisiin haasteisiin.

”Että kyllähän siis totta kai me huomattiin ihan selkeä muutos niin kun opiskelija-aineksessa, jos voi tämmöistä sanaa käyttää. Sellaiset niin kun ”heikot opiskelijat”, jotka ei välttämättä olisi siis ollenkaan niinku lähtenyt opiskelemaan enää peruskoulun jälkeen, niin niin tulikin sitten meille opiskelemaan, esimerkiksi.” – Aada

”-- jos sitä nuoriso-osastoa ja laajennettua oppivelvollisuutta mietitään, niin se opiskelija-aines on muuttunut hyvin paljon vuosien aikana ja nyt tän muutoksen johdosta.” - Pilvi

Kaikki haastateltavat kokivat, että opiskelijoissa on vuosien saatossa tapahtunut jonkinlainen muutos, joka liittyy opintoihin ja koulunkäyntiin suhtautumiseen, opiskelumotivaatioon, itseohjautuvuuteen ja ylipäänsä kouluun kiinnittymiseen. Opettajat kokivat muutoksen myös jollain tavalla kärjistyneen oppivelvollisuusmuutoksen jälkeen. Osa haastateltavista koki, että opiskelijoiden opiskeluvälmiudet muuttuivat toisen asteen pakollisuuden jälkeen.

”Mä luulen, että osalle (opiskelijoista) sillä (oppivelvollisuusiän nousulla) ei ole mitään merkitystä. -- mutta että onko tämä kaikki sitten tämän pakollisen toisen asteen syytä, vaiko vain niinku pitkän, pitkällä aikavälillä pikkuhiljaa tapahtunut joku muutos? Muunlainen muutos niinku itse opiskelijoissa? Ja peruskoulusta tulevissa opiskelijoissa, niin mä en oikeasti osaa siihen vastata.” – Ulla

”Joskus niinku yrittänyt antaa jotain läksyä, niin ne on ihan että ”miten mitä muka läksyä” niin niin tota... -- että tavallaan, että opiskelija ajattelee, että se vaan riittää, että hän niinku ilmestyy paikalle. Mut ei ajattele, että pitäisi olla mukana yhtään mitään tai olisi pitänyt kotona opiskella mitään. Että se vaan riittää, että se tulee tunnille ja kaiken, kaiken pitäisi niinku tavallaan tapahtua siellä ja annetaan hänelle siellä valmiina eteen.”” – Aada

Opettajat kertoivat opiskelijoiden osaamistason laskeneen. Osa koki oppivelvollisuuden vaikuttaneen selvästi asiaan, mutta etenkin vuosikymmeniä ammatillisella puolella opettaneet pohtivat muutoksen tapahtuneen pitkällä aikavälillä, eikä pelkästään oppivelvollisuus selitä ilmiötä. Kaikki opettajat kokivat, että oppivelvollisuus näkyy opiskelijoissa ja opiskelijoiden opiskeluvälmiuksissa. Ammatillisella puolella on esimerkiksi luovuttu opinnäytetöistä viime vuosina. Opettajat kokivat, että ammatillinen koulutus ei enää vastaa lukiokoulutusta, vaan opiskelijoiden osaamistaso on laskettu hyvin matalaksi verrattuna esimerkiksi ylioppilaiskokeisiin. Opettajat pohtivat ilmiötä myös PISA-tulosten valossa. Uusimmista vuoden 2022 PISA-tuloksista uutisoitiin paljon juuri niihin aikoihin, kun haastattelut toteutettiin. PISA-tulosten mukaan etenkin nuorten matematiikan osaaminen sekä lukutaito ovat heikentyneet (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2023).

”Ja sitten perustaitojen lasku mitä nyt on uutisoitu (viittaa uutisiin PISA-tulosten laskusta), niin kyllä se näkyy meillä. Että jos ajatellaan että vajaa 10 vuotta sitten tehtiin lopputyö esimerkiksi tai tämmöinen kirjallinen isompi lopputyö, niin ei semmoista voisi odottaa enää opiskelijoita. He ei pysty semmosia esseitä kirjoittamaan, eli hyvinkin heikoilla (taidoilla) yritetään saada eteenpäin.” – Silja

”-- esimerkiksi jotkut kirjalliset tehtävät, niin nehän on tosi hankalia valtaosalle opiskelijoista.” – Pilvi

Vuoden 2022 PISA-tuloksien mukaan suomalaiset nuoret ovat yhä matematiikan osaamisessaan OECD-maiden keskiarvoa parempia. Osaaminen on kuitenkin laskenut

huippuvuoden 2006 jälkeen tasaisesti. Tulosten mukaan suomalaisista nuorista joka neljäs omaa heikot matematiikan taidot, ja heikosti matematiikasta suoriutuvia on enemmän kuin aiemmin. Myös matematiikan huippuosaajat ovat vähentyneet. Suomalaiset nuoret eivät kuitenkaan ole vertailussa mitenkään poikkeuksellisia, vaan osaamistason laskua on tapahtunut valtaosassa tutkimukseen osallistuvissa maissa. Nuorten lukutaito ja luonnontieteiden osaaminen on Suomessa keskivertoa parempaa. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2023.) Tilastojen mukaan suomalaisten osaaminen on siis laskenut 20 vuoden aikana, mutta se on silti OECD-maiden keskivertoa parempaa. Sikäli opettajien kokemukset pitävät PISA-tilastojen valossa paikkaansa. Tilastojen puolesta ei kuitenkaan voida sanoa, että suomalaisten nuorten osaamistaso olisi täysin romahtanut, vaikka sellainen käsitys saattaa haastatteluiden pohjalta tulla.

Osa haastateltavista pohti kouluympäristön muutosta ja sen vaikutusta opiskelijoiden opintoihin kiinnittymiseen. Osa haastateltavista koki, että koulun positiivisella ilmapiirillä ja sosiaalisella toiminnalla on merkitystä opiskelijoiden opiskelijaidentiteetin ja sitä kautta kouluun kiinnittymisen kannalta. Haastateltavat kertoivat koulun kehittäneen fyysistä ja sosiaalista ilmapiiriään muun muassa yhteisöpedagogien avulla, ja kouluista on pyritty tekemään entistä viihtyisämpiä.

”-- mutta sitten toisaalta kouluympäristö, mä luulen että siitä on tullut hiukan yhteisöllisempi paikka. Että kun sinne on tullut näitä ammatillisia ohjaajia ja yhteisöpedagogeja, niin siellä on ammattimaisempaa myöskin semmoista ohjaamista, tapahtumien organisointia, mikä on tuonut positiivisuutta sinne.” – Silja

”-- se on iso osa sitä kiinnittymistä ja siihen toisen asteen opiskelijan identiteetin rakentumiseen, kun siinä on niitä vanhempia samaan aikaan. Sinne kuuntelee silleen korvilla, että mistä me puhutaan, kun me puhutaan ADR:stä (vaarallisten aineiden kuljetuslupa) tai jostain ammattipätevyydestä, mitä sulta puuttuu ja missä jaksoilla sä olit ja sitten kun tulee niitä muita opettajia käymään siinä, ne ihan hörökorvin kuuntelee, ja ne oppii siinä samalla sitä sosiaalisuutta. Sellaiseen, että miten siellä käyttäytyään. Siellä puhutaan kauniisti toisille. Me puhutaan kauniisti opiskelijoista. Meillä on tiukat rajat. Se toimii ihan älyttömän hyvin siinä.” – Kaija

Kaija mainitsi merkitykselliseksi ja kouluun kiinnittäväksi tekijäksi opiskelijoiden yhteenkuuluvuuden tunteen. Myös Siljan mainitsemat tapahtumat ja yhteisöllisyys ovat merkittäviä sosiaalisia siteitä nuorille. Etenkin Pilvi ja Aada pohtivat pienryhmistä luokkaopetukseen siirtymisen vaikutuksia opetukseen oppivelvollisuuden jälkeen.

”-- opintojen kiinnittymisen tietysti se haaste, että jos laitetaan heikoilla valmiuksilla isoon ryhmään, niin kyllähän siitä nyt jokainen haluaa tavalla tai toisella vetäytyä, on se vetäytyminen sitten sitä että istuu hiljaa huppu päästä täällä luokkatilassa, taikka sitten on niitä poissaoloja paljon. Ei pysty kiinnittymään siihen omaan ryhmäänsä. Ehkä niin ei saa kiinni niistä opinnoista mitä täällä ollaan tekemässä.” – Pilvi

”Meillä on tosi paljon erityisen tuen opiskelijoita tai sellaisia, jotka on siis saattanut olla jopa koko peruskoulun pienryhmässä, tai osittain ollut pienryhmässä -- jotka ei ole ollut niinku normaali luokkaopetuksessa. Niin nyt kun he joutuukin, kun meillä ei ole pienryhmiä, niin joutuukin normaaliin luokkaopetukseen, niin sitten he ei ehkä sitten senkään takia osaa sitä sellaista niinku isossa ryhmässä toimimista ja sitä, että kaikkien pitäisi niinku tehdä asiat samalla tavalla.” – Aada

Pilvin ja Aadan kokemuksista piirretty kuva, että niiden opiskelijoiden opintoihin kiinnittyminen on kenties heikompaa, jotka ovat tulleet peruskoulun pienryhmistä ammatillisen koulutuksen yleiseen opetukseen. Pienryhmistä ammatillisen toisen asteen yleiseen opetukseen tulevien nuorten kouluun kiinnittyminen on mielenkiintoinen jatkotutkimuskohde, josta olisi tärkeää saada lisätietoa nuorten tutkintojen suorittamisen sekä mahdollisten jatkokoulutusmahdollisuuksien takaamiseksi.

Karvi seuraa oppivelvollisuuden jälkeistä nuorten opintoihin kiinnittymistä. Arviointi on vielä kesken, mutta sen väliraportti on julkaistu 2024. Raportissa korostettiin muun muassa vertaissuhteiden ja kavereiden merkitystä opintoihin kiinnittymisessä. Raportin mukaan opiskelijat toivovat enemmän monipuolisia ja aktivoivia tehtäviä oppitunneille. Myös opintojen alussa tapahtuvan ryhmäytymisen merkitystä korostettiin ja etenkin opettajien merkitystä yhteisöllisyyden luomisessa. Raportissa opinto-ohjauksen saavutettavuuden havaittiin olevan keskimäärin kohtalaisella tasolla kaikissa oppilaitoksissa, mutta ammatillisella puolella sen koettiin olevan heikommalla tasolla kuin perus- tai lukiokoulutuksissa. (Myllykoski-Laine ym. 2024, 51.) Karvin väliraportissa ei vielä julkaistu tarkempia tuloksia nuorten kouluun kiinnittyneisyydestä oppivelvollisuuden jälkeen.

7.2.3 Koronapandemia ja etäopetus

Tämän tutkielman tarkoituksena ei ollut tutkia korona-ajan vaikutusta nuoriin. Haastatteluissa opettajat kuitenkin pohtivat, voiko opiskelijoiden matalalla kouluun kiinnittyneisyydellä ja heikoilla koulutaidoilla sekä korona-ajalla olla jotain tekemistä keskenään. Uusi oppivelvollisuuslaki astui voimaan syksyllä vuonna 2021 eli juuri pandemian loppumetreillä. En voi kiistää tutkielman luotettavuuden kannalta sitä tosiasiaa, että korona-aika ja ennen

kaikkea etäopetus on saattanut vaikuttaa joihinkin nuoriin, ja korona voi selittää joitakin opettajien mainitsemia ilmiöitä, jopa ison osan niistä.

”Sitten mä en tiedä kuinka paljon korona on vaikuttanut näihin tiettyihin ikäpolvien nuoriin, että meillä on muutama ikäluokka siellä kun on koettu hyvin vaikeaksi näitä nuoria opettaa. Itsekin olen näin kokenut.” – Silja

Tutkimukset ovat osoittaneet, että koronapandemialla ja etäopetuksella oli vaikutusta pandemian aikana nuorten opintoihin kiinnittymiseen ja hyvinvointiin. Salmela-Aron ym. (2021) tutkimuksessa havaittiin nuorten kouluhyvinvoinnin ja kouluun kiinnittyneisyyden laskeneen pandemian alkupuolella. Pakarisen ym. (2023) tutkimuksessa havaittiin oppilaiden yksinäisyyden lisääntyneen ja oppimisen vaikeutuneen koronapandemian aikana. Tutkimukset keskittyvät nuorten opintoihin kiinnittyneisyyteen ja hyvinvointiin pandemian aikana, ei pandemian jälkeen. Opettajien kokemuksista voisi tehdä varovaisen tulkinnan, että koronalla ja etäopetuksella on saattanut olla myös pidempiaikaisia vaikutuksia, kuten opiskelutaitojen heikkenemistä. Kaiken kaikkiaan etäopetuksen pitkäaikaisvaikutuksia nuorten opintoihin kiinnittymiseen voidaan vain spekuloida.

Koronapandemialla ja etäopetuksella on siis väistämättä ollut jonkinlainen rooli nuorten kouluun kiinnittymiseen oppivelvollisuuden laajennuttua. On mahdotonta sanoa, kumpi on vaikuttanut nuoriin enemmän. Todettakoon silti, että etäopetuksella on saattanut olla isompi vaikutus asiaan kuin uskommekaan, ja oppivelvollisuus on saattanut olla niin ikään kirsikka kakun päällä koronan jälkeen. Toisaalta on myös mahdollista, että etäopetuksen ja pandemian vaikutukset hälväisivät oppilaiden palattua takaisin tavalliseen opetukseen. Loppujen lopuksi sillä, kummalla on ollut nuoriin suurempi vaikutus, ei ole merkitystä. Opettajat kertoivat kokemuksistaan ja näkemyksistään, jotka ovat todellisuutta riippumatta niiden taustavaikuttajista. Jatkotutkimuksien kannalta on toki oleellista kartoittaa molempien tapahtumien merkitykset ja syyseuraussuhteet.

8 Pohdinta

Tutkielmassa selvitettiin ammatillisen koulutuksen opettajien kokemuksia oppivelvollisuuden pidentymiseen liittyen. Opettajat toivat ilmi niin positiivisia kuin negatiivisiakin kokemuksia. Tutkielman tulokset ovat pitkälti linjassa aiempien tutkimusten kanssa. Kaikkia tutkielman tuloksia ei voitu vielä verrata vertaisarvioituihin tutkimustuloksiin, sillä verrannollista tutkimusta oppivelvollisuuden vaikutuksista tai opettajien kokemuksista ei ole vielä julkaistu.

8.1 Johtopäätökset

Kaikki haastateltavat kokivat opiskelijoiden ”jotenkin muuttuneen” vuosien mittaan. Opiskelijoiden opiskelutaidot ja käytös ovat haastateltavien mukaan muuttuneet, mutta se ei liity sinällään oppivelvollisuuteen. En voi tutkimuksessani väittää muutoksen johtuvan oppivelvollisuusiän pidentymisestä, vaan kyseessä on jo pidempään vallalla ollut muutos opiskelijoissa ja opiskeluvalmiuksissa. Opettajat kertoivat opiskelijoissa tapahtuneen muutoksen kuitenkin kärjistyneen toisen asteen opintojen tultua pakolliseksi. Haastateltavat esimerkiksi kertoivat, ettei opiskelijoiden enää oleteta tekevän kotiläksyjä tai kantavan oppimateriaaleja tai opiskelutarvikkeita mukanaan. Pian oppivelvollisuuden tultua osaksi myös ammatillisen koulutuksen arkea opettajat kertoivat ”laskeneensa rimaa” oman työhyvinvointinsa tähden. Kaiken kaikkiaan opettajien kokemukset olivat yllättävän negatiivispainotteisia, vaikka enemmistö opettajista pitikin lakimuutoksen tarkoitusperää ja tavoitetta ylevänä ja positiivisena asiana.

Haastateltavat kokivat, että oppivelvollisuuden pidennyttä ammatilliseen koulutukseen olisi hakeutunut enemmän opiskelijoita, joiden taidot ovat liian heikot tutkinnon suorittamiseen. Opettajat mahdollisesti ajattelivat, että ne opiskelijat, jotka aiemmin eivät hakeutuneet toiselle asteelle heikon osaamistasonsa takia, hakeutuvat nyt ammatilliseen koulutukseen, koska sinne on monesti matalammat pisterajat kuin moneen lukiokoulutukseen. Ilmiö on kiinnostava, sillä tilastollisesti (taulukko 2) näin ei välttämättä ole. Valmentavan koulutuksen määrä on kasvanut lähes tuplasti viime vuosina. Valmentavaan koulutukseen on tullut enemmän aloituspaikkoja, kuin mitä aiemmin on ollut keskimäärin opiskelijoita, jotka eivät ole jatkaneet opintojaan toiselle asteelle. Toisin sanoen ammatillinen koulutus ei ole oppivelvollisuuden pidennyttä ollut ainut vaihtoehto niille nuorille, joiden osaamistaso on peruskoulussa ollut keskivertoa matalampi, vaan he ovat voineet hakeutua tutkintoon valmentavaan koulutukseen (esim. TUVA). Tutkielmani valossa ehdotankin, että

peruskoulusta valmistuvien opintopolkuja ja osaamistasoa tulisi tutkia lisää. Peruskoulun ja ennen kaikkea toisen asteen päättävissä nuorissa on Suomen työelämän tulevaisuus, ja se osaamistaso määrittelee myös työelämän osaamisen.

Opiskelijoiden joukossa on haastateltavien mukaan hyvin lahjakkaita ja motivoituneita opiskelijoita. Koulussa ”hengailijoita” ja matalasti opintoihin kiinnittyneitä opiskelijoita on haastateltavien mielestä aiempaa enemmän. Haastateltavat esimerkiksi kokivat opiskelijoiden vaihtelevan tutkintolinjoja etenkin tutkinnon alussa aiempaa enemmän. Kaiken kaikkiaan opettajat kokivat niin sanotun ”alkushokin” jälkeen tilanteen rauhoittuneen, kun koulussa tehtiin tarvittavia muutoksia lisääntyneiden opiskelijamäärien hallinnan suhteen.

Ensimmäisenä vuonna opettajat kertoivat työmäärän ja työn kuormittavuuden kasvaneen.

Opistoon oli palkattu lisää erityisopettajia, ohjaajia sekä yhteisöpedagogeja, jotta koulun uusi arki saataisiin rauhoitettua. Haastateltavat kokivat sen auttaneen, ja parin vuoden jälkeen ”homman rullaavan jo ihan hyvin”. Osa haastateltavista kuitenkin koki, että työn luonne ja kuormittavuus ovat muuttuneet liikaa, ja pohtivat jopa alan vaihtoa. Kenties lakimuutos oli niin iso muutos työn luonteeseen, että kaikkeen uuteen tottuminen vei opettajilta oman aikansa.

8.2 Tutkielman rajoitukset

Koska oppivelvollisuusiän muutos on tapahtunut vasta muutama vuosi ennen tutkielmani suorittamista, olen joutunut vertailemaan tutkimustuloksiani sekä teoriaani aikaan ennen oppivelvollisuuslain muutosta. On siis mahdollista, että opiskelun pakollisuus on vaikuttanut nuoriin kognitiivisesti tai psykologisesti, tai luonut sellaisia uusia käytösmalleja, joita en ole osannut ottaa huomioon. Täten voi olla myös mahdollista, ettei osa tilastollisista tai teorialähtöisistä tuloksista, joihin tutkielmani tuloksia vertaan, ole enää verrannollisia tämän uuden sukupolven kanssa, jolle toisen asteen käyminen ei enää olekaan vapaaehtoista. Aiemmat tutkimukset ja tilastot on tehty opiskelijoista, joilla ei ole ollut oppivelvollisuutta.

Olen myös tutkinut tutkielmassani opetushenkilökunnan kokemuksia ja näkemyksiä opiskelijoista ja heidän opintoihin kiinnittymisestään. On täysin mahdollista, ja jopa todennäköistä, että opiskelijoilla on itsellään eri mielikuva omasta opintoihin kiinnittymisestään. Jatkotutkimusehdotuksena mainitsenkin, että opiskelijoiden näkemyksiä oppivelvollisuusiän noususta kannattaisi ehdottomasti tutkia. Olisi myös tärkeää tutkia ovatko opiskelijoiden kouluviihtyvyys tai opintoihin kiinnittyminen muuttuneet tilastollisesti

oppivelvollisuuden pitenemisen jälkeen. Ilmiötä on kuitenkin kattavasti mahdollista tutkia vasta sitten, kun laki on ehtinyt olemaan voimassa kauemmin kuin muutaman vuoden.

Tutkimuksen aineistoa kerätessä ja analysoidessa on myös huomioitava, etteivät aineisto tai tulokset vastaa koskaan koko todellisuutta. Keräämäni aineisto ei kata koko väestöä, ja haastateltavat ovat hakeutuneet mukaan tutkimukseeni kukin omista henkilökohtaisista syistään, joita tutkijana en voi tietää. (Ronkainen ym. 2011, 122.) On siis mahdollista, että tutkimuksestani puuttuu teema tai näkökulma, jotka eivät ole nousseet haastatteluissa esille. Tutkimuksen tuloksia ei siis voi yleistää koskemaan kaikkia ammatillisia oppilaitoksia. Tulokset kuitenkin antavat osviittaa ammatillisten opistojen opettajien kokemuksista oppivelvollisuuslain muutoksesta ja sen näkymisestä heidän työssään.

Lähteet

- Appleton, J.J., Christenson, S.L. & Furlong, M.J. 2008. Student engagement with school: critical conceptual and methodological issues of the construct. *Psychology in the Schools*, 45 (5), 369–386.
- Aro, M. 2014. Koulutuserinflaatio: koulutusekspansio ja koulutuksen arvo Suomessa 1970–2008. Turun yliopiston julkaisuja.
- Eskola, J. 2001. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen tutkimuksen analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS-kustannus, 133–157.
- Eskola, J. 2007. (Teema)haastattelututkimuksen toteuttamisesta. Teoksessa L. Viinamäki & E. Saari (toim.) *Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen*. Helsinki: Tammi, 32–46.
- Flick, U. 2014. *The SAGE handbook of qualitative data analysis* (U. Flick, Ed.) Los Angeles: SAGE.
- Hallituksen esitys. 2020. Hallituksen esitys eduskunnalle oppivelvollisuuslaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi. HE 173/2020.
- Fredricks, J. A., Blumenfeld, P. C. & Paris, A. H. 2004. School engagement: Potential of the concept, state of the evidence. *Review of Educational Research*, 74 (1), 59–109.
- Hirsimäki T., Rantanen, A., Kivimäki, H., Koivisto, A.-M. & Joronen, K. 2015. Perhetekijöiden yhteys ammattiin opiskelevien tyttöjen ja poikien itsearvioituun masentuneisuuteen. *Hoitotiede* 27 (3), 199–212.
- Jokio, K., Myllykoski-Laine, S., Seppälä, S., Marjanen, J., Nousiainen, S., Bodö, Å., Honkala, A.M., Ikola, P., Kalalahti, M., Kiilakoski, T., Lehtinen, T., Liiten, J., Rovio, M., Sinisalo, A. & Tilli, V. 2024. Opinto-ohjauksen uusien muotojen arvioinnin loppuraportti. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus, 25.
- Järvinen, T., Tikkanen, J. & af Ursin, P. 2023. The Significance of Socioeconomic Background for the Educational Dispositions and Aspirations of Finnish School Leavers. Teoksessa M. Thupp, P. Seppänen, J. Kauko & S. Kosunen (toim.) *Finland's Famous Education System, Unvarnished Insights into Finnish Schooling*. Springer International Publishing, 243–256.

- Kalalahti, M., Jahnukainen, M., Kivirauma, J., Varjo, J. & Zacheus, T. 2020. Koulutuspolun löytymistä ja sitoutumista: toisen asteen opintojen uudelleensuuntaaminen ja maahanmuuttotaustaisuus. *Kasvatus*, 51 (4), 409–425.
- Karvi. 3.4.2024. Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen asiantuntijalausunto perusopetuksen oppimistuloksista, mahdollisuuksien tasa-arvosta ja rahoituksesta.
- Kivirauma, J. & Rinne, R. (toim.). 2003. Koulutuksellista alaluokkaa etsimässä: matala koulutus yhteiskunnallisen aseman määrittäjänä Suomessa 1800 ja 1900-luvuilla. Suomen kasvatustieteellinen seura.
- Kivirauma, J. & Rinne, R. 2003. Koulutuksen ja syrjäytymisen muuttuva yhteys. Teoksessa J. Kivirauma & R. Rinne (toim.) Koulutuksellista alaluokkaa etsimässä: matala koulutus yhteiskunnallisen aseman määrittäjänä Suomessa 1800 ja 1900-luvuilla. Suomen kasvatustieteellinen seura, 13–78.
- Kokko, K. 2006. Unemployment and psychological distress, and education as a resource factor for employment. Teoksessa L. Pulkkinen, J. Kaprio & R. J. Rose (toim.) *Socioemotional development and health from adolescence to adulthood*. Cambridge, UK: Cambridge University Press, 306-327.
- Kortering, L.J. & Christenson, S. 2009. Engaging Students in School and Learning: The Real Deal for School Completion. *Exceptionality*, 17 (1), 5–15.
- Lampinen, O., Poropudas, O., & Volanen, M. V. 2003. Kohti asiantuntijayhteiskunnan koulutuspolitiikkaa. Helsinki, Halsuantie 12 H 30: [Olli Poropudas].
- Lea, S.E.G. & Webley P. 2006. Money as tool, money as drug: The biological psychology of a strong incentive. *Behavioral And Brain Sciences*, 29 (2), 161-209.
- Lehtomäki, S. & Mikkilä-Erdmann, M. 2024. Tulkintoja suomalaisen peruskoulun työrauhasta Helsingin Sanomien mielipidekirjoituksissa vuosina 2010–2020. *Kasvatus & Aika*, 18(3), 43.
- Miles, M.B. & Huberman A.M. 1994. *Qualitative data analysis: an expanded sourcebook* (2. painos). Thousand Oaks: SAGE.
- Myllykoski-Laine, S., Jokio, K., Kalalahti, M. & Kiilakoski, T. 2024. Kouluun ja opintoihin kiinnittymisen tukeminen oppivelvollisuusikäisten koulutuksissa. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus, 10.
- Niittyalahti, S., Annala, J. & Mäkinen, M. 2019. Opintoihin kiinnittyminen ammatillisessa koulutuksessa. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 21 (2), 9–23.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö 5.12.2023. PISA-tutkimus ja tulokset 2022. <https://okm.fi/pisa-2022> [Viitattu 13.4.2025]

- Opetushallitus. 5.5.2023. ”Ammatillinen koulutus Suomessa”. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/ammattillinen-koulutus-suomessa> [Viitattu 13.4.2025]
- Opetushallitus 12.5.2024. ”Mitä on tutkintokoulutukseen valmentava koulutus (TUVA)?” <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/mita-tutkintokoulutukseen-valmentava-koulutus-tuva> [Viitattu 13.4.2025]
- Oppermann, E., Vinni-Laakso, J., Juuti, K., Loukomies, A. & Salmela-Aro, K. 2021. Elementary school students' motivational profiles across Finnish language, mathematics and science: Longitudinal trajectories, gender differences and STEM aspirations. *Contemporary Educational Psychology*, 64, 101927.
- Oppivelvollisuuslaki. 2020. 1214/2020. Oppivelvollisuuden alkaminen ja päätyminen. (§2). Finlex. <https://finlex.fi/fi/laki/alkup/2020/20201214#Pidm45053759455840> [Viitattu 13.4.2025]
- Pakarinen, E., Upadyaya, K., Kiuru, N., Salmela-Aro, K. & Lerkkanen, M.-K. 2023. Hiljaiset äänet esiin: koronapandemian heijastuminen lasten psyykkiseen hyvinvointiin, sosiaaliin suhteisiin ja oppimiseen. Teoksessa A. Aira, M. Helander, E. Pekkarinen, & T. Tuukkanen (toim.). *Terveys ja lapsen oikeudet*. Lapsiasiavaltuutetun toimisto, 7, 54–68.
- Pietilä, P., Niemi, A. & Kauppila, A. 2021. Mitään ei saisi enää opettaa – osaamisen tunnustaminen ammatillisessa äidinkielen ja suomen opetuksessa. *Kasvatus*, 52(4), 414–425.
- Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma. 2019. Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta. Valtioneuvoston julkaisuja.
- Rautio, M. 2010. Arvioinnin moniulotteisuus ja työhyvinvoinnin hallintamahdollisuudet. Teoksessa T. Kantolahti & T. Tikander. (toim.) *Puheenvuoroja työn kuormittavuudesta: työhyvinvointifoorumi*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, 17, 22–28.
- Ronkainen, S., Pehkonen, L., Lindblom-Ylänne, S. & Paavilainen, E. 2011. Tutkimuksen voimasanat. WSOYpro Oy.
- Rumberg, R.W. & Rosemund, S. 2012. The relationship between engagement and high school dropout. Teoksessa S.L. Christenson, A.L. Reschly & C. Wylie. (toim.) *Handbook of research on student engagement*. Springer, 491–513.
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. 2017. *Self-determination theory: basic psychological needs in motivation, development, and wellness*. The Guilford Press.

- Salmela-Aro, K. 2018. Motivaatio ja oppiminen kulkevat käsi kädessä. Teoksessa A.-E. Salo, A. Kajamies, K. Salmela-Aro, K. Aunola & M. Vauras (toim.) Motivaatio ja oppiminen. PS-kustannus, 9–22.
- Salmela-Aro, K., Upadyaya, K., Vinni-Laakso, J. & Hietajärvi, L. 2021. Adolescents' Longitudinal School Engagement and Burnout Before and During COVID-19—The Role of Socio-Emotional Skills. *Journal of Research on Adolescence*, 31(3), 796–807.
- Sarasjärvi, K. & Murto, V. 2020. Oppivelvollisuuden laajentaminen – avoin kysely peruskoulun ja toisen asteen opiskelijoille. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja.
- Sirin, S.R. 2005. Socioeconomic status and academic achievement: a meta-analytic review of research. *Review of Educational Research*, 75 (3), 417-453.
- Seuri, A., Uusitalo, R. & Virtanen, H. 2018. Pitäisikö oppivelvollisuusikä nostaa 18 vuoteen? Valtion taloudellinen tutkimuskeskus VATT. Talouspolitiikan arviointineuvoston raportti 23.1.2018. <https://www.doria.fi/handle/10024/187953> [Viitattu 13.4.2025]
- Suomen virallinen tilasto (SVT). 2020. Tutkinnon suorittaneiden osuus väestöstä moninkertaistunut 50 vuodessa. Väestön koulutus rakenne, tilastokeskus. Verkkojulkaisu. http://www.stat.fi/til/vkour/2020/vkour_2020_2021-11-03_tie_001_fi.html [Viitattu 13.4.2025]
- Tilastokeskus. 2023. 12bs -- 15 vuotta täyttänyt väestö koulutusasteen, maakunnan, kunnan, sukupuolen ja ikäryhmän mukaan. Väestön koulutus rakenne. https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__vkour/statfin_vkour_pxt_12bs.px/ [Viitattu 13.4.2025]
- Tilastokeskus. 2023. Peruskoulun 9. luokan päättäneiden välitön sijoittuminen jatko-opintoihin, 2000–2022. Koulutukseen hakeutuminen. https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__khak/statfin_khak_pxt_11fy.px/ [Viitattu 13.4.2025]
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu painos. Helsinki: Tammi.
- Tuominen, H., Niemivirta, M., Lonka K. & Salmela-Aro, K. 2020. Motivation across a transition: Changes in achievement goal orientations and academic well-being from elementary to secondary school. *Learning and Individual Differences*, 79, 101854.
- Tuominen-Soini, H. 2012. Student Motivation and Well-being. Achievement Goal Orientation Profiles, Temporal Stability, and Academic and Socio-Emotional Outcomes. University of Helsinki.

- Tuominen-Soini, H., Salmela-Aro, K. & Niemivirta, M. 2010. Ajallinen pysyvyys ja sukupuolierot nuorten opiskelumotivaatiossa. *Psykologia*, 45 (5–6), 386–401.
- Työterveyslaitos. 31.3.2025. Työelämän tasapaino vaatii monella työpaikalla olosuhteiden kehittämistä. <https://www.ttl.fi/ajankohtaista/uutinen/tyoelaman-tasapaino-vaatii-monella-tyopaikalla-olosuhteiden-kehittamista> [Viitattu 13.4.2025]
- Vanttaja, M. 2000. Koulumenestyjien kotitausta, sosioekonominen asema ja tulotaso. *Yhteiskuntapolitiikka*, 65 (1), 35–45.
- Vasalampi, K., Määttä, S., Kärkkäinen, J. & Luojus, L. 2020. Toisen asteen opiskelijoiden työelämään ja ammattiin liittyvän identiteetin yhteys koulutuksen keskeyttämisriskiin. *Psykologia*, 55 (04), 277–292.
- Vasalampi, K., Salmela-Aro, K. & Nurmi, J.-E. 2009. Adolescents' self-concordance, school engagement, and burn out predict their educational trajectories. *European Psychologist*, 14, 332–341.
- Vipunen. 2024a. Ammatillinen erityisopetus. <https://vipunen.fi/fi-fi/ammatillinen/Sivut/Erityisopetus.aspx>
- Vipunen. 2024b. Ammatillisen koulutuksen ja lukiokoulutuksen yhteishaun pisterajat. <https://vipunen.fi/fi-fi/yhteiset/Sivut/Hakeneet-ja-hyv%C3%A4ksytyt.aspx>
- Virtanen, T. 2016 Student Engagement in Finnish Lower Secondary School. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research*, 562.
- Wang, M. & Eccles, J.S. 2013. School context, achievement motivation, and academic engagement: a longitudinal study of school engagement using a multidimensional perspective. *Learning and Instruction*, 28, 12-23.
- Witting, M. 2021. Lukio, amis vai pelkkä peruskoulu? – Perusopetuksen jälkeisillä valinnoilla on usein kauaskantoiset vaikutukset. Tilastokeskus. Verkkajulkaisu. <https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2021/lukio-amis-vai-pelkka-peruskoulu-perusopetuksen-jalkeisilla-valinnoilla-on-usein-kauaskantoiset-vaikutukset/> [Viitattu 13.4.2025]
- Ågren, S. 2019. Ammattiosaamisen barometri 2019. Ammattiosaamisen kehittämissyhdystys AMKE. Verkkajulkaisu.

Liitteet

Liite 1. Tietosuojailmoitus

1. Rekisterin nimi:

Opettajien kokemuksia oppivelvollisuusiän pidentymisestä

2. Rekisterinpitäjä:

Johanna Koskinen

Assistentinkatu 5, 20500 Turku

3. Henkilötietojen käsittelyn tarkoitukset ja käsittelyn oikeusperuste:

Tutkimuksessa kerätään haastatteluita, joissa kartoitetaan ammatillisen oppilaitoksen opettajien kokemuksia oppivelvollisuusiän pitenemisestä ammattikouluissa. Haastatteluissa kerätään tietoa henkilökunnan kokemuksista sekä ajatuksista liittyen muutoksiin esimerkiksi koulun arjessa, työympäristössä, työnkuvassa tai opiskelijoissa.

Henkilötietojen EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen 6 artiklan mukaisena käsittelyperusteena on

käsittely on tarpeen tieteellistä tutkimusta varten (yleinen etu 6 art. 1 e-kohta)

rekisteröity on antanut suostumuksensa henkilötietojen käsittelyyn

(suostumus 6 art. 1 a-kohta)

muu mikä _____

4. Käsiteltävät henkilötietoryhmät:

Rekisteriin talletetaan rekisteröidyistä seuraavia tietoja:

Sähköposti, ammattinimike, työtehtävät, työvuosien määrä kyseisessä ammatissa, kokemuksia ja mielipiteitä oppivelvollisuusiän pitenemisestä ammatillisen oppilaitoksen sekä opintoihin kiinnittymisen kontekstissa.

5. Henkilötietojen vastaanottajat tai vastaanottajaryhmät:

Äänitetyt haastattelut litteroidaan litterointipalvelua käyttäen. Tietoja ei luovuteta muille osapuolille.

6. Tietojen siirto kolmansiin maihin:

Henkilötietoja ei luovuteta EU:n tai Euroopan talousalueen ulkopuolelle.

7. Henkilötietojen säilyttämisaika:

Haastattelunauhoitteista luodaan tekstitiedostot, jonka jälkeen nauhoitteet tuhotaan. Samalla tutkimusaineistosta poistetaan suorat tunnistetiedot. Tiedot hävitetään tietoturvallisesti tutkimuksen valmistuttua, ja niitä säilytetään enintään 1.6.2025 asti.

8. Rekisteröidyn oikeudet:

Rekisteröidyllä on oikeus pyytää pääsy häntä itseään koskeviin henkilötietoihin sekä oikeus pyytää tietojensa oikaisemista tai poistamista taikka käsittelyn rajoittamista tai vastustaa niiden käsittelyä. Oikeutta henkilötietojen poistamiseen ei sovelleta tieteellisessä tai historiallisessa tutkimustarkoituksessa silloin, kun poisto-oikeus todennäköisesti estää käsittelyn tai vaikeuttaa sitä suuresti.

Poisto-oikeuden toteuttamista arvioidaan tapauskohtaisesti.

Rekisteröidyllä on oikeus tehdä valitus valvontaviranomaiselle.

9. Tiedot, mistä henkilötiedot on saatu:

Haastattelukutsujen lähettämiseksi pyydetään sähköpostiosoitteita tai viestin välitysmahdollisuutta oppilaitokselta. Muut tiedot kerätään suoraan haastattelututkimukseen osallistuvilta.

10. Tiedot automaattisen päätöksenteon ml. profiloinnin olemassaolosta:

Tietoja ei käytetä automaattiseen päätöksentekoon tai profiloinnin tekemiseen.

Liite 2. Haastattelurunko

Esitiedot:

Työtehtävä (Jos mietit esimerkiksi kulunutta syksyä, niin miten kuvailisit tyypillistä työpäivääsi? Mitä kaikkea työnkuvaasi siis kuuluu?) Saa antaa aika tarkkojakin kuvauksia
 Työkokemus kyseisessä työtehtävässä? (Oletko ollut kyseisessä työtehtävässä myös ennen oppivelvollisuuslain muutosta?)

Työ:

Koetko, että työnkuvasi on muuttunut jollain tavoin tässä parin vuoden aikana (lakimuutoksen jälkeen)?
 Miten?

Mitä ajatuksia siitä muutoksesta herää?

Miten koet oppivelvollisuusiän nousun vaikuttaneen sinun työhösi, työnkuvaasi tai työskentelyysi?

Esimerkkejä?

Mitä ajatuksia se herättää? Miltä muutos on tuntunut?

Kertoisitko omin sanoin kokemuksistasi tai ajatuksistasi oppivelvollisuuden laajenemisesta työsi näkökulmasta?

Mitä hyviä puolia koet sen tuoneen opiskelijoille sekä opettajille?

Mitä kehitettävää tässä vielä olisi?

Oletko havainnut muutoksen tuoneen jotain positiivisia tai negatiivisia ilmiöitä?

Opiskelijat (Lakimuutoksen ja tutkimuksen taustoitus):

Koetko, että oppivelvollisuusiän nostaminen on vaikuttanut jollain tavalla opiskelijoihin?

Miten?

Miksi?

Kuinka montaa opiskelijaa keskimäärin opetat, tai kuinka monta opiskelijaa kohtaat yleensä päivässä/viikossa?

Koetko, että oppivelvollisuuden laajeneminen 18-ikävuoteen (eli opiskelun ns. pakollisuus) on vaikuttanut opiskelijoiden opintoihin kiinnittymiseen?

Miten? Esimerkkejä?

Miten se näyttäytyy opettajille?

Lopuksi:

Onko jotain, mitä haluaisit lisätä johonkin kysymykseen?

Sana on vapaa.